

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΚΑΣΤΡΗΝΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ Δ' Δημοτικοῦ Σχολείου Ἐρμουπόλεως καὶ βοηθοῦ
Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

*Κατὰ τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα
τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας*

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. Σ. ΖΗΚΑΚΗ
ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ—ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1927

ἑταίρειά

(2.6 los. - 1933-34)

1927 KAZ

Γ. Μιχαηλίδης

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

«Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν
πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

«Τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολάς του φύλαττε !»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ μάθημα, τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει διὰ τὰς ἀλη-
θείας τῆς γνησίας Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Θρησκείας
λέγεται *Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις*.

Ἡ λέξις Κατήχησις γίνεται ἀπὸ τὸ ρῆμα κατηγῶ,
τὸ ὁποῖον σημαίνει κυρίως, ὅτι γεμίζω ἐν μέρος ὀπὸ
ἤχον. Εἰς δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην σημαίνει ὅτι ἐγένετο
διδασκαλία τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν μυστηρίων εἰς ἐκεί-
νους οἱ ὁποῖοι προσήρχοντο κατὰ πρώτην φορὰν εἰς
τὴν πίστιν καὶ ἤθελον νὰ μάθουν ἀκριβῶς πῶς εἶνε
ταῦτα, διὰ νὰ βαπτισθοῦν κατόπιν. Ὅσοι ἐδιδάσκοντο
τὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, πρὶν βαπτισθοῦν, ἐλέ-
γοντο *κατηχούμενοι*, ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον
αὐτοὺς ἐλέγοντο *κατηχηταί*.

Αἱ θρησκευτικαὶ αὐταὶ ἀλήθειαι διαιροῦνται εἰς δύο
μέρη: 1) εἰς τὰ *δόγματα* καὶ 2) εἰς τὰς *ἐντολάς*.

Τὰ δόγματα εἶνε αἱ ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ

πιστεύωμεν· π. χ. οἱ νεκροὶ θὰ ἀναστηθοῦν καὶ θὰ γίνῃ
κρίσις· ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Σωτὴρ, εἶνε τὸ
δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος κ.λ.π.

Αἱ δὲ ἐντολαὶ εἶνε αἱ ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας πρέπει
νὰ κάμνωμεν· π. χ. Οὐ κλέψεις· τίμα τὸν πατέρα σου
καὶ τὴν μητέρα σου, διὰ νὰ προκόψῃς καὶ ζήσῃς πολλὰ
χρόνια εἰς τὴν γῆν κ.λ.π.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί λέγεται Ὁρθόδοξος Χριστιανική Κατήχησις ; Ἀπὸ ποῦ γίνεται ἡ λέξις Κατήχησις ; Τί ἐσημαίνει παλαιά ; Πόσων εἰδῶν θρησκευτικῆς ἀληθείας ἔχομεν ; Τί λέγεται δόγμα ; Τί λέγεται ἐντολή ;

Α'. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

Τὰ εἶδη τῶν θρησκειῶν.—Αἱ μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι.—Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ αἱ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι.— Ἡ Ὁρθόδοξος χριστιανικὴ Ἐκκλησία.

Χ 1. Τὶ λέγεται θρησκεία καὶ πόσα εἶδη θρησκειῶν ἔχομεν.

Δὲν ὑπάρχει κανὲν ἔθνος, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἔχῃ ἓνα εἶδος θρησκείας. Ἡ θρησκεία ἀνεφάνη, ἀφ' οὗτου ὁ Θεὸς ἐπλάσε τὸν ἄνθρωπον. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καταλαμβάνουν ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς δὲν ἐφανερώθη μόνος του, ἀλλ' ὅτι ἔχει τὸν δημιουργόν του, μίαν ἀνωτέραν δύναμιν, χωρὶς τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐγίνετο τὸ ἁρμονικὸν αὐτὸ σύμπαν. Ὅπως ἓνα τραπέζι π. χ. δὲν ἡμπορεῖ νὰ φανερωθῇ μόνον του, ἀλλ' ἔχει τὸν κατασκευαστὴν του, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ κόσμος ἔχει τὸν Δημιουργόν του, τὸν Θεόν. Τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν δύναμιν οἱ ἄνθρωποι τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐφαντάσθησαν κατὰ διαφοροὺς τρόπους, κάθε ἓνας ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς του ἀναπτύξεως. Ἄλλοι ἐνόμισαν ὅτι Θεὸς ἦτο ἡ σελήνη, οἱ βράχοι, ἡ θάλασσα καὶ λοιπὰ ἄψυχα πράγματα. Κατόπιν ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐφάνερωσε τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν του πρῶτα πρῶτα εἰς τοὺς Ἑβραίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔστειλε τοὺς Πατριάρχας, τὸν Μωϋσῆ καὶ τοὺς Προφῆτας. Ἀργότερα ἐφάνερωσε τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν του εἰς ὅλον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον τόσον πολὺ ἠγάπησε, διὰ τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Σωτὴρ μας Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα του καὶ ἐδίδαξε πῶς πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ λατρεύωμεν τὸν Θεόν, εἰς τὸ τέλος δὲ ἔχυσε τὸ τίμιον αἷμά του, διὰ νὰ σωθῇ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας. Δυστυχῶς ἀκόμη ὑπάρχουν λαοὶ ἄγριοι καὶ ἀπολίτιστοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδιδάχθησαν τὴν ἀληθινὴν Θρησκείαν καί, ἀντὶ νὰ πιστεύουν καὶ προσκυνοῦν τὸν ἀληθινὸν ἕνα καὶ μόνον Θεόν, ἐξακολουθοῦν νὰ πιστεύουν ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ Θεοί, οἱ ὅποιοι εἶνε τὰ διάφορα πράγματα τῆς φύσεως. Ἐπαθάν δηλαδὴ σύγχυσιν τοῦ χτίστου καὶ τῶν κτισμάτων.

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ καταλαμβάνομεν ὅτι ἡ θρησκεία εἶνε ἕνα καθολικὸν φαινόμενον καὶ ὅτι εἶνε ἔμφυτος εἰς κάθε ἄνθρωπον. Φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος εἶνε θρησκευτικὸς καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὰ διάφορα αἰσθήματά του, τὸν φόβον, τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην κ.λ.π. Ὡστε τώρα εἰμποροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν τί εἶνε θρησκεία μὲ τὸν ἐξῆς ὀρισμόν. **Θρησκεία** εἶνε ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ μίαν ἀνωτέραν Δύναμιν, ὅτι ἐδημιουργήθη ἀπὸ ἕνα ἀνώτερον Ὄν, τὸν Θεόν.

Αἱ θρησκεῖαι ἔχειναι, αἱ ὁποῖαι διδάσκουν πολλοὺς Θεοὺς λέγονται παλυθεϊστικαὶ καὶ εἶνε ψευδεῖς καὶ ἐσφαλμένα. Εἰς τοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι λατρεύουν αὐτάς, δὲν ἐφανερώθη ἀκόμη τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἡ μόνη ἀλήθεια. Ὅταν ὁ Θεὸς θελήσῃ, θὰ φανερωθῇ καὶ εἰς αὐτοὺς τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ θὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν.

Αἱ δὲ θρησκεῖαι, αἱ ὁποῖαι διδάσκουν ὅτι ἕνας μόνον ἀληθινὸς Θεὸς ὑπάρχει καὶ αὐτὸς εἶνε πνεῦμα, λέγονται **μονοθεϊστικαί**. Αἱ θρησκεῖαι αὗται εἶνε αἱ μόναι αἱ ὁποῖαι ἐφανερώθησαν μὲ τὴν ἀποκάλυψιν ἀπ' αὐτὸν τὸν

Θεόν καὶ εἶνε δύο : α') ἡ **Ἰουδαϊκὴ**, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν κατὰ τὸ 1500 π. Χ. καὶ προητοίμασε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ β') ἡ **Χριστιανικὴ**, ἡ ὁποία εἶνε ἡ τελεία φανέρωσις τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν μονοθεϊστικῶν θρησκειῶν κατατάσσεται καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐπενόησεν ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν κατὰ τὸ 590 μ. Χ. Ὁ Μωάμεθ, ἔξυπνος ἄνθρωπος, κατῴρθωσε νὰ ἀνακατεύσῃ τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ τὸν Χριστιανισμόν μὲ πολλὰς ψευδεῖς διδασκαλίας ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ νὰ κάμῃ τοὺς πατριώτας του καὶ μερικοὺς ἄλλους νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν θρησκείαν του καὶ ὅχι εἰς τὴν ἀληθινὴν τοῦ Χριστοῦ. Πολλοὶ ὅμως ἀνεπτυγμένοι ἄνθρωποι τῆς θρησκείας αὐτῆς βλέπουν ὅτι ἡ μόνη ἀληθινὴ θρησκεία εἶνε ἡ Χριστιανικὴ καὶ ἀλλάζουσιν πίστιν, βαπτιζόμενοι εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. X

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί λέγεται Θρησκεία ; Ποῖα εἶνε τὰ εἶδη τῶν Θρησκειῶν ; Τί λέγονται μονοθεϊστικαὶ Θρησκεῖαι ; Ποῖαι εἶνε ;

2. Ποῖος εἶνε ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ποῖαι αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ὅπως προηγουμένως εἶπομεν, ὁ Θεὸς τόσον πολὺ ἠγάπησε τὸν κόσμον, ὥστε ἀπεφάσισε καὶ ἔστειλε τὸν μονογενῆ του Υἱόν, τὸν Χριστόν, εἰς τὴν γῆν ὡς ἄνθρωπον, διὰ νὰ διδάξῃ τὴν τελείαν θρησκείαν καὶ διὰ νὰ σώσῃ μὲ τὸν σταυρικόν του θάνατον τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Ὅλοι ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν ἀποτελοῦν τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἱδρυσαν χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ

τὰς Ἐκκλησίας αὐτὰς μόνη ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διετήρησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καθαρὰν καὶ γνησίαν, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἐνόθευσεν αὐτὴν μετὰ διδασκαλίας ἀνθρωπίνας καὶ ἄλλας προσθήκας. Ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, κατὰ τὸ 8ῶ7, ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία λέγεται καὶ παπικὴ, διότι ἀρχηγὸς τῆς εἶνε ὁ Πάπας, ὅπως ὀνομάζεται ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης καὶ ὁ ὁποῖος ἔχει ἑδρὰν τὴν Ῥώμην, ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φωτίου, ὡς Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀντὶ τοῦ καταβιβασθέντος ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἰγνατίου. Ὁ Πάπας τότε Νικόλαος κατὰ τὸ ἔτος 863 ἐκήρυξεν ἄχυρον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου καὶ ἀφώρισε τοὺς δύο ἀντιπροσώπους του, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑπάγει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶχον ἀναγνώριση αὐτόν, ἀπέστειλε δὲ ἱερεῖς δυτικούς εἰς Βουλγαρίαν, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον διαφόρους νέας διδασκαλίας, ξένας πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν παράδοσιν, μετὰξὺ τῶν ὁποίων τὴν διδασκαλίαν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως διδάσκει ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Ἐνεκα λοιπὸν αὐτῶν ἠναγκάσθη ὁ Φώτιος νὰ καλέσῃ κατὰ τὸ ἔτος 887 μεγάλην σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀντεπροσωπεύθησαν ὅλοι οἱ Πατριάρχαι καὶ τότε ἀφωρίσθη ὁ Πάπας καὶ ὅλοι ὅσοι εἶχον τὰς ἰδίας ιδέας του. ✕

✕ Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατέπεσε, διότι εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἐκάθισαν ἀνίκανοι πάπαι, οἱ ὁποῖοι ἐτροποποιοῦν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἐφεύρον τὸ ἀντιχριστιανικὸν μέτρον τῶν συγχωροχαρτίων. Ἐνεκα

τούτου ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας Λούθηρος εἰς τὴν Γερμανίαν διεμαρτυρήθη καὶ κατὰ τὴν 31ην Ὀκτωβρίου 1517 ἐκρέμασεν εἰς τὴν θύραν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Βυτεμβέργης ἔγγραφον μὲ 95 ἄρθρα ἐναντίον τοῦ Πάπα. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν αἱ καταδιώξεις αὐτοῦ καὶ τῶν ὁπαδῶν του. Ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ ἔτος 1529 ἠναγκάσθησαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Λουθήρου νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, σχηματίσαντες ἰδικὴν τῶν ἀνεξάρτητον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη τῶν **Διαμαρτυρομένων ἢ Προτεστάντων**.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων διετηρήθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκον ὅλαι αἱ ὀρθόδοξοι ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι. Κατόπιν ὁμως ἡ διοίκησις τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου καὶ διοικοῦνται αὗται ἀνεξαρτήτως ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο λέγονται **Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι**. Ὅλαι αἱ αὐτοκέφαλοι ἐκκλησίαι πιστεύουν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ δόγμα καὶ ἀποτελοῦν τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, εἶνε δὲ δογματικῶς ἠνωμένοι μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Εἶνε δὲ αἱ αὐτοκέφαλοι αὗται Ἐκκλησίαι αἱ ἐξῆς : Τὰ Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Ἑλλάδος, Κύπρου, Ῥωμουνίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου, Ῥωσσίας καὶ τῶν Ὀρθοδόξων τῶν διαμενόντων εἰς τὴν Αὐστρουγγαρίαν.

Κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα μερικοὶ ὀρθόδοξοι παρέβησαν τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐγίναν αἰρετικοί. Αἰρετικοὶ λέγονται ὅσοι διαφέρουν εἰς ἓν μόνον δόγμα ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιοῦτοι αἵρετικοὶ εἶνε οἱ **Νεστοριανοὶ**, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Νέστορος, οἱ ὅποιοι ζοῦν εἰς τὴν Περσίαν καὶ τὸ Κουρδιστάν, οἱ **Μονοφυσῖται** Ἀρμένιοι καὶ Ἀθησσυνοὶ καὶ οἱ **Κόπται** τῆς Αἰγύπτου, ὁπαδοὶ τοῦ Εὐτυχοῦς. Αὐτοὺς ὅλους ἀπεκήρυξεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

Ἐπίσης ἡ δ' σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ ἔτος 1872 ἀπεκήρυξε τοὺς Βουλγάρους, διότι δὲν ᾔθελαν νὰ ἀναγνώρισουν ὡς πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῶν κατοικοῦντων εἰς τὴν τότε Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν Βουλγάρων τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ὅσοι διαφέρουν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ τάξιν λέγονται **σχισματικοί**. Καὶ οἱ Βούλγαροί λοιπὸν εἶνε σχισματικοί.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί λέγεται Χριστιανισμός ; Ποία Ἐκκλησία διετήρησε καθαρὰν καὶ γνήσιαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ; Πότε ἐγινε τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διατί ; Ποιοὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν καὶ πῶς λέγονται ; Πόσα εἶνε τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ; Ποῖαι εἶνε αἱ αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι ; Ποιοὶ εἶνε οἱ αἵρετικοί ; Ποιοὶ οἱ σχισματικοί.

Β' ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

1. Ποῖαι εἶνε γενικῶς αἱ πηγαὶ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θρησκείας.

Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του δὲν ἦτο εἰς θέσιν οὔτε μὲ τὸν νοῦν του, οὔτε μὲ τὴν ἰδικήν του ἐνέργειαν, οὔτε μὲ τὴν ἐξωτερικὴν φύσιν νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὸν Θεὸν καὶ νὰ εὕρῃ μόνος του τὰ μέσα διὰ νὰ σωθῇ. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐφάνέρωσε τὰς ὑπερφυσικὰς καὶ ἡθικὰς ἀληθείας μὲ ἐκλεκτοὺς θεοπνεύστους καὶ εὐσεβεῖς ἀνθρώπους. Αἱ ἀλήθειαι αὗται εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν καὶ ἀπ' αὐτὰς πηγάζουν.

2. Ἡ Ἀγία Γραφή.

Τὸ ἱερὸν καὶ θεῖον βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον μαρτυροῦμεν ποῖος εἶνε ὁ Θεὸς καὶ ποῖον εἶνε τὸ θέλημά του, λέγεται Ἀγία Γραφή ἢ Ἀγίαι Γραφαὶ ἢ Γραφή. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔγραψαν ἅγιοι καὶ ἱεροὶ ἄνδρες μὲ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, διὰ τοῦτο λέγεται καὶ θεόπνευστον.

Ἡ Ἀγία Γραφή διαιρεῖται εἰς **Παλαιὰν** καὶ **Καὶνὴν Διαθήκην**.

Καὶ ἡ μὲν Παλαιὰ Διαθήκη ἐγράφη εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ μετεφράσθη κατόπιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὸ ἔτος 270 π.Χ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ 70 Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶνε γραμμένη ἡ ἱστορία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ τῶν πατριαρχῶν, καθὼς καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, δηλαδὴ αἱ ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεός

εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἐὰν ἔκαμνον τὸ ἅγιον θέλημά του, νὰ τοὺς κάμῃ λαὸν ἐκλεκτόν.

Ἡ δὲ Καινὴ Διαθήκη ἐγράφη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διότι, ὅταν ἀνεφάνη ὁ Χριστιανισμός, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὠμιλεῖτο κοινῶς εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν τότε κόσμον, ὅπως νὰ εἰπώμεν εἶνε σήμερον ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα. Εἰς αὐτὴν εἶνε γραμμμένη ἡ νέα συμφωνία μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ χάροποιά εἰδήσις δια τὴν σωτηρίαν των μετὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ.

/ α') Ποῖα εἶνε τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης

Τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς διαθήκης διαιροῦνται εἰς τέσσαρας τάξεις: α') εἰς **ἱστορικὰ** τὰ ὅποια περιγράφουν διάφορα ἱερὰ γεγονότα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὴν συμφωνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Ἑβραίων. β') **νομικά**, τὰ ὅποια περιέχουν διαταξεις, παραγγελίας καὶ γενικῶς νόμους. γ') **διδασκτικὰ ἢ ἠθικὰ**, τὰ ὅποια διηγοῦνται διδασκτικὰς καὶ ἠθικὰς ἱστορίας καὶ περιέχουν ρητὰ ἢ προσευχὰς καὶ δ') **προφητικὰ**, τὰ ὅποια περιγράφουν τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς προφητείας τῶν θεοπνεύστων προφητῶν περὶ τοῦ μέλλοντος.

Τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶνε τὰ ἑξῆς: 1) Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, εἰς τὸ ὅποιον περιγράφεται ἡ ἱστορία τῆς κατακτήσεως τῆς Χαναὰν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ. 2) Οἱ Κριταί, τὸ ὅποιον περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Κριτῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ Γεδεὼν, Σαμψών, Σαμουὴλ κλπ. 3) Ἡ Ρούθ, τὸ ὅποιον περιγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς προμήτορος τοῦ Δαυὶδ Ρούθ. 4) Τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Βασιλειῶν, τὰ ὅποια διηγοῦνται τὴν ἱστορίαν τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ Σαούλ, Δαυὶδ, Σολομῶντος κλπ. 5)

Τὰ δύο βιβλία τῶν Παραλειπομένων, τὰ ὅποια περιέχουν ὅσα παρέλιπον τὰ προτῆτερα 4 βιβλία περὶ τῶν βασιλέων. 6) Τὸ βιβλίον τοῦ Ἑσδρα, τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἑσδρα μαζί με τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. 7) Τὸ βιβλίον τοῦ Νεεμίου, τὸ ὁποῖον ἱστορεῖ πῶς ὁ Νεεμίας ὀλίγον κατόπιν ἀπὸ τὸν Ἑσδραν ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. 8) Τὸ βιβλίον τῆς Ἰουδίθ. 9) Τὸ βιβλίον τοῦ Τωβίτ, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἱστορία τῶν προσώπων αὐτῶν. 10) Τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήρ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει πῶς ἐσώθησαν οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τὴν Περσίαν ἀπὸ τὴν Ἑσθήρ καὶ 11) Τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων, ὅπου ἀναφέρεται πῶς οἱ Μακκαβαῖοι ὠδήγησαν τοὺς Ἑβραίους εἰς ἡρωϊκὰ κατορθώματα. ✕

✕ **Τὰ νομικὰ βιβλία τῆς Π. Δ.** εἶνε: 1) Τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως, τὰ ὅποια λέγονται καὶ Πεντάτευχος, ἥτοι ἡ Γένεσις, ἡ Ἑξοδος, τὸ Λευϊκόν, οἱ Ἀριθμοὶ καὶ τὸ Δευτερονόμιον. Ἡ Γένεσις διηγεῖται τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου, τὴν ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Πατριαρχῶν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ. Ἡ Ἑξοδος περιέχει τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν αὐτός. Τὸ Λευϊκόν περιέχει τοὺς νόμους τῶν Λευϊτῶν καὶ ἄλλας θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς διατάξεις. Οἱ Ἀριθμοὶ ἀναφέρουν τὴν ἀρίθμησιν τοῦ Λαοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἔρημον. Τὸ Δευτερονόμιον περιέχει ἐπανάληψιν καὶ συμβουλευτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου.

Τὰ διδασκτικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶνε: 1) Ὁ Ἰώβ, τὸ ὁποῖον εἶνε ποίημα καὶ περιγράφει τὰ παθήματα τοῦ ὑπομονητικοῦ Ἰώβ καὶ τὴν ἀνταμοιβὴν του ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ

τὴν ἀρετὴν αὐτὴν τῆς ὑπομονῆς. 2) Οἱ ψαλμοί, τὸ ὅποιον περιέχει διαφόρους ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, τοὺς περισσotέρους γραφέντας ἀπὸ τὸν Δαυῖδ. 3) Αἱ παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος, τὸ ὅποιον περιέχει διάφορα γνωμικὰ ἠθικὰ αὐτοῦ. 4) Ὁ Ἑκκλησιαστής, τὸ ὅποιον περιγράφει τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. 5) Τὸ Ἄσμα τῶν ἀσμάτων, τὸ ὅποιον περιγράφει τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαόν του. 6) Ἡ Σοφία Σειράχ. 7) Ἡ Σοφία Σολομῶντος, τὰ ὅποια ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὸν δεῦτερον κανόνα καὶ περιέχουν ἠθικὰ παραγγέλματα καὶ Ἱστορίας. Ἡ Ἑκκλησία ὥρισε τὰ δύο ταῦτα βιβλία, ἐπειδὴ εἶνε πολὺ ὠφέλιμα καὶ ψυχοσωτήρια, νὰ ἀναγινώσκωνται κατὰ τοὺς ἑσπερινούς. X

➤ **Τὰ προφητικὰ βιβλία τῆς Π. Δ.** εἶνε: 1) Οἱ τέσσαρες μείζονες Προφῆται, ὁ Ἡσαίας, ὁ Ἱερεμίας, ὁ Ἰεζεκὴλ καὶ ὁ Δανιήλ καὶ 2) Οἱ 12 ἐλάσσονες Προφῆται, Ὡσηέ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ἀβδιοῦ, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας. Τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν περιέχουν τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς προφητείας τῶν Προφητῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἄνδρες ἱεροὶ καὶ ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οὗτοι ἄλλοτε μὲν κατηγόρουν τοὺς βασιλεῖς καὶ τὸν λαὸν διὰ τὰς παρεκτροπὰς τῶν ἀπὸ τοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἄλλοτε δὲ παρηγόρουν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐδυνάμωσαν εἰς τὰς συμφοράς, ὑποσχόμενοι ὅτι ἐὰν μετενόουν, ὁ Θεὸς ἤθελε τοὺς λυτρώσῃ διὰ τοῦ Μεσσίου.

Ὅλα τὰ βιβλία αὐτὰ τῆς Π. Δ. ἐμαζεύθησαν εἰς ἓνα δλόκληρον τόμον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἑσδρα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑσδρα ἐγράφησαν μερικὰ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως ἀνωτέρω εἵπομεν, καὶ ἀπετέλεσαν δεῦτερον τόμον ἢ κανόνα. X

β) Ποία εἶνε τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης

Ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Εὐαγγέλιον, κηρύττει τὴν μεγάλην εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡξιώθημεν νὰ σωθῶμεν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὰ δὲ βιβλία τῆς διαιροῦνται εἰς τέσσαρα εἶδη, τὰ ἐξῆς:

1) **Νομικά**, τὰ ὁποία εἶνε τὰ 4 Εὐαγγέλια, τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου, τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ περιέχουν τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2) **Ἱστορικά**, τὰ ὁποία εἶνε αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅπου περιγράφεται ἡ ἐνέργεια τῶν Ἀποστόλων, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐξήπλωσαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον. 3) **Διδακτικά**, τὰ ὁποία εἶνε α') 14 ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἥτοι μία πρὸς Ῥωμαίους, δύο πρὸς Κορινθίους, μία πρὸς Γαλάτας, μία πρὸς Ἐφεσίους, μία πρὸς Φιλιππησίους, μία πρὸς Κολασσαεῖς, δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς, δύο πρὸς Τιμόθεον, μία πρὸς Τίτον, μία πρὸς Φιλήμονα καὶ μία πρὸς Ἑβραίους καὶ β) 7 Καθολικαὶ ἐπιστολαί, ἥτοι ἡ τοῦ Ἰακώβου, αἱ δύο τοῦ Πέτρου, αἱ τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα. Εἰς τὰς ἐπιστολάς αὐτάς παρέχονται ὁδηγαί, συμβουλαὶ καὶ λύσεις διαφόρων δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποία παρουσιάζοντο εἰς τὰς πρώτας Ἐκκλησίας ἢ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ 4) **Προφητικόν**, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὅπου προλέγεται ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ πτώσις τῆς ἐθνικῆς θρησκείας καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

3. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Ὅταν λέγωμεν **Ἱερὰν Παράδοσιν**, ἐννοοῦμεν τὰς δογματικὰς, λειτουργικὰς καὶ ἱστορικὰς ἀληθείας, αἱ

ὁποῖαι δὲν περιέχονται μὲν κατὰ γράμμα εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἀλλ' εἶνε ἐντελῶς σύμφωνοι μὲ τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Μετεδοθησαν δὲ καὶ διατηροῦνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἢ ἀμέσως παρὰ τοῦ ἰδίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ παρὰ τῶν Ἀποστόλων διὰ τῶν διαδόχων των. Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος ὁμοφώνως ἐδίδαξαν, ὅτι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶνε **δευτέρα πηγή** τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Ἱερὰ Παράδοσις εἶνε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὁ τρόπος τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων, τὰ ἐγκαίνια τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ ἁγιασμός τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ μύρου, τὰ μνημόσυνα, αἱ εἰκόνες, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ ἄλλα ἱερὰ ἔθιμα τῆς ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας.

Ἀπ' ὅλας τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας μόνον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διεφύλαξεν ἀκεραίαν καὶ ἀκριβῆ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, ἐνῶ ἡ μὲν Δυτικὴ ἀνέμιξεν εἰς αὐτὴν διαφόρους ἀνθρωπίνας πλάνας, ἡ δὲ Διαμαρτυρομένη δὲν παραδέχεται αὐτὴν καθόλου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Μὲ ποίους ἐφάνερωσεν ὁ Θεὸς τὰς ὑπερφυσικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας ; Ποῦ εὐρίσκονται αἱ ἀληθεῖαι αὗται ; Τί περιέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ; Τί ἡ Καινὴ Διαθήκη ; Εἰς ποίαν γλῶσσαν ἐγράφη τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διὰτί ; Ποῖα εἶνε τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ; Ποῖα τὰ νομικά ; Ποῖα τὰ διδακτικά ; Ποῖον τὸ προφητικόν ; Τί λέγεται ἱερὰ παράδοσις ! Ποῖα Ἐκκλησία διεφύλαξεν αὐτὴν ἀκριβῆ ;

Γ'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Α'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ, ΤΟΥ ΘΕΟΥ

1. Ποῦ περιέχονται με συντομίαν αἱ δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς Ἐκκλησίας.

Κάθε Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τί παραδέχεται ἡ Ἐκκλησία του καὶ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ κάμνῃ διὰ νὰ σωθῇ. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε ἀδύνατον νὰ μάθῃ αὐτὰ μόνος του διὰ τῆς μελέτης τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ ἐπειδὴ ἡμπορεῖ νὰ ἀποπλανηθῇ εἰς τὴν κατανόησιν, οἱ Πατέρες καὶ οἱ Διδάσκαλοι τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἀφ' οὗ ἐμελέτησαν καλὰ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, ἐμαζεύθησαν μαζὶ εἰς οἰκουμενικὰς συνόδους καὶ ὁμοφώνως ἀπεφάσισαν νὰ συντάξουν σύντομον ἔχθесιν τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, ἡ ὁποία νὰ περιέχῃ σαφῶς, ἀκριβῶς καὶ συντόμως ὅσα κάθε Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πιστεύῃ.

Λέγεται δὲ ἡ ἔχθesis αὐτὴ τῆς πίστεως καὶ **Σύμβολον**, διότι με τοῦτο διακρίνονται οἱ ὀρθόδοξοι ἀπὸ τοὺς ἄλλοδόξους καὶ χρησιμεύει ὡς διακριτικὸν σημεῖον ἢ σύνθημα τῶν πιστῶν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους.

Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον πραγματεύεται περὶ Θεοῦ Πατρός, τὸ δεύτερον μέχρι τοῦ ἐβδόμου περὶ Θεοῦ Υἱοῦ, τὸ ὄγδοον περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὸ ἑνατον περὶ Ἐκκλησίας, τὸ δέκατον περὶ τοῦ Βαπτίσματος, τὸ ἐνδέκατον περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τὸ δωδέκατον περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἑπτὰ ἄρθρα συνέταξεν ἡ α'. Οἰκου-
μενικὴ Σύνοδος τῷ 325 εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, ἡ
ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 318 Πατέρας καὶ κατεδίκασε τὸν
αἵρετικὸν Ἀρειον, διότι ἐνόμιζε τὸν Χριστὸν ὡς ἀπλοῦν
ἄνθρωπον. Τὰ δὲ ὑπόλοιπα πέντε ἄρθρα συνέταξεν ἡ β'.
Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῷ 381 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
ὅπου συνήλθον 150 Πατέρες, οἱ ὅποιοι κατεδίκασαν τὸν
αἵρετικὸν Μακεδόنيον, διότι ἔλεγεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα
εἶνε κτίσμα καὶ ὄχι Θεός. Ἡ ἰδίᾳ Σύνοδος ἀνεθεώρησε
καὶ συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον τῆς α' Συνόδου καὶ ὥρισεν,
ὅτι κανεῖς δὲν δύναται πλέον νὰ προσθέσῃ ἢ ἀφαιρέτῃ
τίποτε ἀπ' αὐτό.

2. Ἐξηγήσεις τοῦ α'. ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

Κείμενον. «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντο-
κράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ
ἀοράτων».

Μὲ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ὁμο-
λογοῦμεν καὶ πιστεύομεν χωρὶς κανένα δισταγμόν, ὅτι
ὑπάρχει Θεός, Πατὴρ ἡμῶν, γεμᾶτος ἀπὸ ἀγάπης, παντο-
δύναμος, πανταχοῦ παρὼν, δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος
καὶ ὅλων ὅσα βλέπομεν (ζώων, φυτῶν κλπ.) καὶ ὅσα δὲν
βλέπομεν (ψυχῶν, ἀγγέλων, πνευμάτων).

3. Ὁνόματα καὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς εἰς τὴν Π. Διαθήκην ὀνομάζεται ὁ Ὠν, ἔχει
δηλαδὴ τὴν ὑπαρξίν του ἀπὸ μόνον τὸν ἑαυτὸν του καὶ
δὲν ἔγινεν ἀπὸ κανένα ἄλλον. Εἰς δὲ τὴν Κ. Διαθήκην
καλεῖται Πνεῦμα, ὅπως εἶπεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν Σαμαρεί-

τιδα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶνε Πνεῦμα καὶ δὲν ἐξαρτάται ἀπὸ κανένα, ἔχει τὰς ἐξῆς ιδιότητες :

1) Εἶνε **ἄυλος**, ἐπειδὴ εἶνε πνεῦμα· 2) **ἀόρατος**, ἐπειδὴ εἶνε ἄυλος, ὡς πνεῦμα· 3) **αἰώνιος**, διότι δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος· 4) **ἀθάνατος**, ἐπειδὴ εἶνε ἄυλος, αἰώνιος καὶ πνεῦμα· 5) **παντογνώστης**, ἐπειδὴ εἶνε ἀπεραντον πνεῦμα, ὑπάρχει πανταχοῦ καὶ γνωρίζει ὅλα· 6) **ἐλεύθερος**, διότι δὲν ἐξαρτάται ἀπὸ κανένα, διότι δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν, οὔτε τέλος καὶ οὔτε κανὲν ὕλικόν, τὸ ὅποιον νὰ περιορίζῃ τὴν ἐλευθερίαν του· 7) **ἅγιος**, διότι δὲν ἔχει ὕλην, εἶνε πνεῦμα καὶ καμμία ἁμαρτία δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτόν· 8) **παντοδύναμος**· 9) **ἀγαθός**, διότι θέλει τὴν σωτηρίαν ὅλων καὶ στέλλει τὰ δῶρά του πρὸς ὅλους δικαίους καὶ ἀδίκους· 10) **πιστός**, διότι ἐκτελεῖ ὅλα ὅσα ὑπεσχέθη· 11) **πάνσοφος**, διότι ὅλα τὰ ἔκαμε μὲ σοφίαν καὶ 12) **ἀμετάβλητος**, διότι, ἀφ' οὗ εἶνε τέλειος, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ οὔτε τελειότερος, οὔτε ἀτελέστερος, ἀλλέως θὰ ἔπαυε νὰ εἶνε Θεός.

4. Περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ὅπως διδάσκει ἡμᾶς ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὁ Θεὸς εἶνε μὲν εἷς κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ εἰς τρία πρόσωπα ἢ ὑποστάσεις, **Πατήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα**. Καὶ ὁ μὲν Πατὴρ εἶνε ἀγέννητος, ὁ δὲ Υἱὸς ἐγεννήθη πρὸ αἰώνων ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα λατρεύομεν καὶ προσκυνούμεν μὲ τὴν ἰδίαν ἀδιαίρετον προσκύνησιν καὶ λατρείαν. Εἶνε **Τριάς ἁγία, ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος**.

Τὸ πῶς διακρίνεται ὁ εἷς Θεὸς εἰς τρεῖς ὑποστάσεις, αἱ ὁποῖαι κάμνουν τὸν ἕνα μόνον Θεόν, εἶνε μυστήριον,

δηλαδή ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ τὸ καταλάβῃ καὶ τὸ ἐξηγήσῃ, ὅπως δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ὅτι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μαζὶ καὶ ψυχὴν. Τὴν ἀληθεῖαν ὁμῶς περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐδίδαξεν εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅταν ἔστελλεν αὐτοὺς εἰς τὸ κήρυγμα, νὰ βαπτίζουν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἐπίσης, ὅταν ὠμίλησε περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος εἶπεν· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ». Καὶ κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Σωτῆρος παρουσιάσθησαν, ὁ μὲν **Πατὴρ** μετὰ τοὺς λόγους «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», ὁ δὲ **Υἱός** βαπτιζόμενος, τὸ δὲ **Πνεῦμα τὸ ἅγιον** νὰ κατέρχεται εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Υἱοῦ μετὰ μορφήν περιστερᾶς. Πιστεύομεν δέ, ὅτι καὶ τὰ τρία πρόσωπα εἶνε ὁμοούσια, εἶνε μία οὐσία, καὶ μαζὶ κάμνουν τὸν ἕνα Θεόν.

5. Πῶς ὁ Θεὸς εἶνε δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος.

Κάθε πρᾶγμα ἔχει τὸν κατασκευαστὴν του, συνεπῶς καὶ ὁ κόσμος δὲν εὐρέθη μόνος του, ἀλλὰ ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν μετὰ μόνον τὸν λόγον του, διότι εἶνε παντοδύναμος. Ὁλος ὁ κόσμος ἐκτίσθη εἰς ἕξ ἡμέρας, μετὰ τὰς φυσικὴν καὶ λογικὴν. Εἰς τὸ τέλος ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον μετὰ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀθάνατον ἀπὸ ἀγάπην, διὰ νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸν εὐτυχῇ ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς εἶνε ἀγαθός, διὰ τοῦτο ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀγαθόν. Ὁ κόσμος λοιπὸν εἶνε ἀποτέλεσμα.

Ἀλλὰ κανὲν ἀποτέλεσμα δὲν γίνεται χωρὶς αἰτίαν, ἄρα

καὶ ὁ κόσμος ἔχει τὴν δημιουργικὴν τοῦ αἰτίας. Ἡ αἰτία αὕτῃ εἶνε ὁ Θεὸς καὶ ἐπομένως ὁ Θεὸς εἶνε ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Πρὶν δημιουργήσῃ ὁ Θεὸς τὸν ὕλικόν κόσμον, ἔκαμεν ἄλλα ὄντα πνευματικὰ ἀνώτερα τοῦ ἀνθρώπου, τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὅποιοι εἶνε ἀσώματοι, ἀόρατοι, ἀθάνατοι. Οἱ ἄγγελοι ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ προστατεύουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ κάθε κακόν. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἀπὸ ὑπερηφάνειαν παρήκουσαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθησαν ἀπ' αὐτὸν καὶ ἔγιναν δαίμονες κακοὶ καὶ πονηροί. Οἱ δαίμονες ἀντενεργοῦν εἰς τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ καὶ παρακινοῦν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ κακόν, δὲν δύνανται ὅμως νὰ ἐξαναγκάσουν κανένα εἰς αὐτό, διότι ἀκριβῶς ὁ Θεὸς ἀφῆκε τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον καὶ ἐπέτρεψε νὰ ὑπάρχουν δαίμονες. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ πειρασμοῦ δοκιμάζεται ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου.

6. Πῶς προνοεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὸν κόσμον.

Ὁ μέγας καὶ πάνσοφος Δημιουργός, ἀφ' οὗ ἔκτισε τὸν κόσμον, δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν τύχην του, ἀλλὰ πάντοτε φροντίζει δι' αὐτόν. Ἡ φροντίς αὕτῃ τοῦ Θεοῦ δι' ὅλον τὸν κόσμον λέγεται Θεία πρόνοια. Ἐὰν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δια τὰ κτίσματά του ἔπαυε διὰ μίαν στιγμὴν, αὐτὰ θὰ κατεστρέφοντο.

Ὁ Θεὸς φροντίζει δι' ὅλα, ἀκόμη καὶ δι' αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα ὄντα τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀγία Γραφή λέγει «ἐν αὐτῷ (τῷ Θεῷ) ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Ὁ δὲ Σωτὴρ εἶπεν: «ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς

μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν ;» Πρὸ πάντων ὁμως φροντίζει διὰ τὸν ἄνθρωπον, διότι ἔπλασεν αὐτὸν κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν του. Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶνε μὲ ἡμᾶς, κανεῖς δὲν δύναται νὰ εἶνε ἐναντίον μας. Ἡ Θεία πρόνοια ὑπάρχει καὶ μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, ὅπως καθημερινῶς τὸ βλέπομεν μὲ τὰ ἰδιά μας τὰ μάτια.

7. Πῶς ἐσώθη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

Ἐπειδὴ οἱ πρωτόπλαστοι Ἀδὰμ καὶ Εὕα ἔκαμαν κακὴν χρῆσιν τοῦ αὐτεξουσίου των καὶ παρήκουσαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ νὰ φάγουν ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐτιμωρήθησαν ἀπ' αὐτόν. Ἡ πρώτη τιμωρία ἦτο νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὸν Παράδεισον, ὅπου ἦσαν μαζὶ μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀπῆλθον ὅλα τὰ καλά, ὅσα εὕρισκοντο μέσα εἰς αὐτόν.

Μὲ τὴν ἐκδίωξίν των ὁμως ἀπὸ τὸν Παράδεισον ἔνεκα τῆς παρακοῆς των ὁ νοῦς των ἐσκοτίσθη καὶ ἔγιναν εὐπαθεῖς καὶ θνητοί. Ἀπὸ τότε ἦλθον εἰς τοὺς κατόπιν ἄνθρώπους οἱ πόνοι, τὰ πάθη, αἱ ἀσθένειαι καὶ ὁ θάνατος. Μόνον ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς εἶνε ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καὶ κανεῖς ἄλλος.

Μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα ἐμεγάλωνεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἡ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης μὲ τὰς ἰδικὰς τῆς δυνάμεις δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῇ. Δι' αὐτό, ὅταν ἐξεχείλισε τὸ κακόν, ὁ Θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπίαν ἔστειλε τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν του εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ διδάξῃ καὶ σῶσῃ μὲ τὸ αἷμά του ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Χριστὸς κατήλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἔλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ τὴν Μαρίαν τὴν Παρθένον καὶ τέλος μετὰ τὰς

διδασκαλίας του ἐσταυρώθη χάριν ἡμῶν. Ὁ Χριστὸς λέγεται καὶ Θεάνθρωπος, διότι διακρίνονται δύο φύσεις αὐτοῦ, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ἡνωμέναι εἰς μίαν ὑπόστασιν. Ὡς τέλειος Θεὸς εἶνε ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα του, ὡς τέλειος δὲ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴν, ὁμοιος καθ' ὅλα μὲ ἡμᾶς ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποία εἶνε ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς πίστεως καὶ πῶς λέγεται ; Ἀπὸ πόσα ἄρθρα ἀποτελεῖται τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ; Ποῖος συνέταξε τὰ 7 πρῶτα ἄρθρα ; Ποῖος τὰ ἄλλα 5 ; Δύνασαι νὰ ἀπαγγείλῃς μὲ ἔννοιαν τὸ α'. ἄρθρον ; Τί λέγει ; Πῶς εἶνε ὁ Θεός ; Ποίας ιδιότητος ἔχει ; Ποία εἶνε ἡ Ἁγία Τριάς ; Ποῖος ἐδίδαξε περὶ αὐτῆς ; Ποῖος ἔκτισε τὸν κόσμον ; Ποίους ἄλλους ἔκαμεν ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου ; Ποιοὶ εἶνε οἱ δαίμονες ἢ πειρασμοὶ ; Διατί ὑπάρχουν ; Ποῖος φροντίζει διὰ τὸν κόσμον ; Ποῖον εἶνε τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα ; Πότε ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν του εἰς τὸν κόσμον ; Πῶς παραδεχόμεθα τὸν Χριστόν ; Τί ἔκαμεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, ὅταν ἦλθεν ;

6) ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ ΑΓ. ΤΡΙΑΔΟΣ, ΤΟΥ ΥΙΟΥ

8. *Τὰ ἄρθρα β' γ' δ' ε' στ' καὶ ζ' τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.*

Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως πραγματεύεται εἰς μὲν τὸ β' ἄρθρον του περὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ὡς Θεοῦ, εἰς δὲ τὰ ἄλλα ἄρθρα γ' δ' ε' στ' καὶ ζ' περὶ αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου.

Κείμενον. Ἄρθρον β'. «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Ἄρθρον γ'. «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

Ἄρθρον δ'. «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

Ἄρθρον ε'. «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

Ἄρθρον ς'. «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

Ἄρθρον ζ'. «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Μὲ τὸ β' ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶνε ἀνεξίτητος, ὅπως ὁ Πατὴρ, ἰδιαίτερον πρόσωπον· ἡ λέξις Ἰησοῦς σημαίνει Σωτὴρ, ἡ δὲ λέξις Χριστὸς ὅτι εἶνε χρισμένος ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· πιστεύομεν ὅτι εἶνε οὗτος υἱὸς τοῦ Θεοῦ μονογενῆς, διότι ἐγεννήθη αὐτὸς καὶ μόνος ἀπὸ τὸν Πατέρα προτῆτερα ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας· ὅτι εἶνε φῶς, τὸ ὁποῖον ἐφανερώθη ἀπὸ τοῦ φῶς, ὅτι εἶνε Θεὸς ἀληθινὸς ἀπὸ ἀληθινὸν Θεόν, ὅχι κτίσμα, ἀλλὰ ὁμοούσιος, καὶ καθ' ὅλα ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι διὰ μέσου αὐτοῦ ὅλα ἐγιναν.

Μὲ τὸ γ' ἄρθρον διδασκόμεθα, ὅτι πρὸς χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων κατέβη ὁ Σωτὴρ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλαβε σάρκα ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν, ἡ ὁποία ἔλαβε βοήθειαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Μὲ τὸ δ' διδασκόμεθα ὅτι πρὸς χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων ἐσταυρώθη, ἔπαθε καὶ ἐτάφη, ὅταν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἦτο ἡγεμὼν ὁ Πόντιος Πιλάτος.

Μὲ τὸ ε' διδασκόμεθα ὅτι, ὅπως λέγουν αἱ Γραφαί, ὁ

Σωτὴρ ἀνεστήθη τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὸν θάνατόν του.

Μὲ τὸ στ' διδασκόμεθα ὅτι ὁ Σωτὴρ διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔκαμε σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του, ἀντημείφθη καὶ ἐτιμήθη ἐξαιρετικά, διότι μετὰ 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως ὑψώθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισε πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς.

Μὲ τὸ ζ' τέλος ἄρθρον διδασκόμεθα ὅτι ὁ Σωτὴρ θὰ ἔλθῃ ἄλλην μίαν φορὰν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ μὲ μεγάλην δόξαν καὶ ὄχι ὅπως τὴν πρώτην φορὰν ταπεινά, διὰ νὰ δικάσῃ τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς νεκροὺς, ὁπότε θὰ εἶνε ὁ αἰώνιος βασιλεὺς ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

9. Πῶς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔσωσε τοὺς ἀνθρώπους.

Ὅπως προηγουμένως εἵπομεν, ὁ πρῶτος ἀνθρώπος ἡμάρτησε, δὲν ἤκουσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοιοῦτο-τρόπως ἔχασε τὴν μακαριότητα καὶ ἀθωότητα, τὴν ὁποίαν εἶχε προτῆτερα.

Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων μετεδόθη εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ ὁποῖον διεφθάρη καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ὁμῶς, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει τὸν ὀριστικὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ δημιουργήματος του αὐτοῦ, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Σωτὴρ, ὁ ὁποῖος θὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας. Ἐπρεπε νὰ ἔλθῃ ὁ Σωτὴρ διὰ νὰ ἀναμορφώσῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ νὰ τοὺς λυτρώσῃ ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Ἐπρεπε νὰ ἔλθῃ, διὰ νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ ἡ θεία δικαιοσύνη καὶ νὰ συμβιβασθῇ ἡ μεγάλη εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ.

Ἦλθε λοιπὸν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν κόσμον καὶ μὲ τὴν διδα-

σκαλίαν του, τὸ παράδειγμά του καὶ τὸν μαρτυρικόν θάνατόν του ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ πρῶτον θὰ ἴδωμεν πῶς τὸ ἔσωσε μὲ τὴν διδασκαλίαν του.

Ὁ Χριστὸς ὅλην τὴν διδασκαλίαν του διετύπωσε εἰς διαφόρους ὁμιλίαις καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἐπὶ τοῦ ὄρους, τῆς Γαλιλαίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξε τὰς κυριωτέρας ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπίσης ὠμίλησε μὲ παραβολάς, δηλαδὴ μὲ πλαστὰς διηγήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξάγεται μία ἠθικὴ ἢ θρησκευτικὴ ἀλήθεια. Μὲ τὰς διδασκαλίας του ἐδίδαξεν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφοί, διότι ἔχομεν κοινὸν πατέρα τὸν Θεὸν καὶ ὅλοι εἴμεθα ἰσῆς ἀξίας ἀνθρωπίνης. Ἐπειδὴ δὲ εἴμεθα ἀδελφοί, πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀγάπην μεταξὺ μας. Ἡ ἀγάπη εἶνε τὸ κύριον γνώρισμα τῶν Χριστιανῶν. Ὅταν εἶπε τὴν παραβολὴν τοῦ Ἐλεήμονος Σαμαρείτου, ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του. Ὅταν δὲ πάλιν ἀπέστελλε τοὺς μαθητάς του, διὰ νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον, τοὺς εἶπε· «Τὸ ὅτι εἴσθε μαθηταὶ μου ὅλοι θὰ τὸ καταλάβουν, ἐὰν ἔχετε μεταξὺ σας ἀγάπην». Καὶ πραγματικῶς, ἐὰν ἔλειπεν ἡ ἀγάπη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ κόσμος αὐτὸς θὰ ἦτο εἰς ἀγρίαν κατάστασιν καὶ πρόοδος δὲν θὰ ἐγένετο καμμία.

Τώρα θὰ ἴδωμεν πῶς τὸ ἔσωσε μὲ τὸ παράδειγμά του.

Ἐνάρετος καὶ καλὸς ἄνθρωπος λέγεται καὶ εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον λέγει καὶ διακηρύττει τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ καὶ καμνεὶ αὐτά. Μόνον τὰ ἔργα εἶνε ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φανερώουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πίστις χωρὶς ἔργα εἶνε νεκρά. Ὁ Χριστὸς ὄχι μόνον ἐδίδαξεν, ἀλλ' ὅ,τι ἔλεγε καὶ τὸ ἔκαμνεν. Ὅλος

ὁ βίος του εἶνε παράδειγμα δι' ἡμᾶς. "Ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος Πέτρος, «οὐδέποτε ἔκαμεν ἁμαρτίαν, οὐδ' εὐρέθη εἰς τὸ στόμα του δόλος».

Τέλος θὰ ἴδωμεν πῶς τὸ ἔσωσε μὲ τὸν σταυρικὸν του θάνατον.

Ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρός μας δίδει ἓνα πολὺ μεγάλον δίδαγμα καὶ αὐτὸ εἶνε, ὅτι πρέπει πρὸ τοῦ καθήκοντος νὰ θυσιάζωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μας. Βεβαίως ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος ἔγινε, διότι τοιοῦτοτρόπως ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του· μὲ αὐτὸν ὅμως τὸν θάνατον συνέφιλιώθησαν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι των ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Σωτὴρ ἔγινε Μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ ἐπῆλθεν ἡ σωτηρία καὶ ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις καὶ ἀναμόρφωσις αὐτῶν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί πραγματεύεται τὸ 6' ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως; Τί τὰ γ' δ' ε' ς' καὶ ζ'; Ποῖον πραγματεύεται περὶ Χριστοῦ ὡς Θεοῦ; Ποῖα ὡς ἀνθρώπου; Μὲ πόσα πράγματα ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος ὁ Σωτὴρ; Ποῦ διετύπωσε τὴν διδασκαλίαν του γενικῶς περὶ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ; Μὲ τί ἄλλο ὠμίλησε περὶ αὐτῶν εἰς τὸν κόσμον;

γ') ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ, ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Κείμενον. "Ἀρθρον η'. «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν».

Τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος εἶνε τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Πιστεύομεν δὲ καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι αὐτὸ εἶνε ἴδιον μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἔχει τὴν ἰδίαν οὐσίαν, ὅπως

σαρ ὡς υἱον.

μας διδάσκει ἡ Γραφή καὶ ἐδογμάτισεν ἡ οἰκουμένη Ἐκκλησία. Παραδεχόμεθα δέ, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ὕλην εἶνε καθαρόν, ἀγνόν, ἅγιον· ὅτι εἶνε Θεός, Κύριος, δηλαδὴ πρόσωπον ἰδιαίτερον μὲ νοῦν καὶ θέλησιν· ὅτι ἔχει τὰς ἰδίας θείας ιδιότητας, τὰς ὁποίας ἔχει ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, δηλαδὴ τὴν παντοδυναμίαν, τὴν παντογνωσίαν κτλ. Ὅτι ἔχει θείας ἐνεργείας καὶ πρὸ πάντων ὅτι δίδει ζωὴν εἰς τὰ κτίσματα. Ὅταν δὲ μεταδίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, κάμνει εἰς αὐτὸν πνευματικὴν ἀναγέννησιν.

Ἀκόμη πιστεύομεν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα, ὅπως ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὸ Κεφ. ΙΕ', 26 καὶ ὅχι ὅπως πιστεύουν οἱ Καθολικοὶ καὶ Διαμαρτυρόμενοι ἐσφαλμένως.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶνε Θεός, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσκυνῆται μὲ τὴν ἰδίαν τιμὴν, προσκύνησιν καὶ δόξαν, ὅπως προσκυνοῦνται ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός. Διὰ τοῦτο καὶ βαπτίζομεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐφώτισε τοὺς προφῆτας καὶ ἐλάλησε μὲ αὐτοὺς τὰ θεῖα ῥήματα καὶ τὰς ἱεράς προφητείας. Ἐπίσης κατῆλθεν εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐφώτισεν αὐτοὺς, ὥστε νὰ κηρύξουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὸ Εὐαγγέλιον, ἐνῶ ἦσαν ἄπλοῖ καὶ ἀγράμματοι ἄλιεῖς.

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μυστηρίων αὐτῆς, ὅταν μετὰ πίστεως καὶ ἐιλικρινείας μετανοοῦν καὶ πράττουν ἔργα ἀγαθὰ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί εἶνε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Ἀπὸ ποῶν ἐκπέμπεται; Ποῦ στηρίζεται ἡ ὁρθόδοξος χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ὅταν λέγῃ ὅτι ἐκπορεύεται μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα; Ποῶν ἐφώτισε τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Εὐαγγελίου; Πότε μεταδίδεται εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἡ ὥρεα τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

Ι δ') ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Κείμενον. Ἀρθρον θ' «Εἰς Μίαν, Ἀγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶνε τὸ σύνολον τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Χριστόν, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ εἶνε ἡνωμένοι μετὰ τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ μετὰ τὰ αὐτὰ μυστήρια καὶ νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴν πνευματικὴν διοίκησιν τῶν Ἐπισκόπων, οἱ ὅποιοι εἶνε διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων.

Ἡ Ἐκκλησία εἶνε τὸ σῶμα ἐκεῖνο τοῦ θεοῦ, τοῦ ὁποίου κεφαλὴ μὲν εἶνε ὁ Χριστός, μέλη δὲ ὅλοι οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν καὶ ἐκτελοῦντες τὰ παραγγέλματα αὐτῆς.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν πιστεύομεν, ὅτι εἶνε Μία, διότι εἰς εἶνε ὁ ἰδρυτὴς τῆς, μία πίστις, μία ἡ κεφαλὴ τῆς, ὁ Χριστός, μία ἡ ὁδὸς διὰ τὴν σωτηρίαν.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἶνε Ἀγία, διότι ὅσοι ἀποτελοῦν αὐτὴν ἡγιάσθησαν μετὰ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος. Διὰ τοῦτο οἱ μεταλαμβάνοντες τὸ τίμιον αἷμα καὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ λέγονται ἅγιοι (Πρόσχωμεν τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις). Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν λέγεται Καθολικὴ, διότι ἦτο καὶ εἶνε ἐξηπλωμένη σχεδὸν εἰς ὅλον τὸν γνωστὸν κόσμον, ὁ δὲ προορισμὸς τῆς εἶνε νὰ περιλάβῃ μίαν ἡμέραν μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ ἔθνη, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ προφητεία του, ὅτι «γενήσεται μία ποίμνη, εἰς ποιμήν». Λέγεται δὲ Ἀποστολική, διότι ἰδρύθη μὲν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ἐξηπλώθη ὁμως ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι ἐφωτίσθησαν καὶ ἐδυνάμωσαν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Ἀντιπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν εἶνε οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ εἶνε ἠθικοὶ καὶ λόγιοι,

τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῶν πιστῶν εἰς τοὺς λόγους των καὶ εἰς τὰ ἔργα των, εἰς τὴν συναναστροφὴν, εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν ἀγνείαν καὶ ἀθωότητα.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί λέγεται Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ; Ποία εἶνε ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ; Ποία τὰ μέλη ; Διατί εἶνε Μία ; Διατί Ἁγία ; Διατί λέγεται καθολικὴ ; Διατί Ἀποστολικὴ ; Ποιοὶ εἶνε οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ; Πῶς πρέπει νὰ εἶνε ;

ε') ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ.

Κείμενον. Ἀρθρον ι'. «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν μόνον διὰ τὸ βάπτισμα ὁμιλεῖ εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, ἂν καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μυστήρια ἐκτὸς αὐτοῦ, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν παρακάτω, διότι αὐτὸ εἶνε ἡ βάσις ὅλων τῶν ἄλλων. Τὸ ἄρθρον τοῦτο μᾶς διδάσκει, ὅτι τὸ βάπτισμα εἶνε ἓν, ὅπως ἡ σαρκικὴ γέννησίς μας ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας εἶνε μία. Διὰ τὸ μυστήριον αὐτὸ θὰ ὁμιλήσωμεν περισσότερον εἰς τὸ σχετικὸν παρακάτω κεφάλαιον.

στ') ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΖΩΗΣ.

Κείμενον. Ἀρθρα ια' «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν» καὶ ιβ' «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν».

Διὰ τῶν δύο αὐτῶν ἁρθρῶν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐλπίζομεν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ ὅτι ὑπάρχει ἄλλη ζωὴ, ἡ ὁποία θὰ εἶνε αἰωνία. Ἀνά-

στασις τῶν νεκρῶν θά εἶνε ἡ ἔγερσις τῶν σωμάτων ὄλων τῶν ἀποθανόντων ἀπ' αἰῶνος καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῶν μετὰ τῶν ψυχῶν. Ὁ θάνατος εἶνε χωρισμός τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. Κατόπιν ἀπὸ τὸν θάνατον, ἡ μὲν ψυχὴ (τὸ πνεῦμα) ἐπιστρέφει εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν αὐτήν, τὸ δὲ σῶμα ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγένεν. Ὁ θάνατος, ἂν καὶ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν πρὸς τιμωρίαν, εἶνε ὁμως εὐεργεσία, διότι παύει τὸ κακὸν καὶ αἱ διάφοροι γενικῶς ἁμαρτίαι. Ἄν καὶ τὸ σῶμα κατόπιν ἀπὸ τὸν θάνατον ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν, ἡ ψυχὴ ὁμως ὡς αὔλος διαμένει σώα καὶ ἀθάνατος, περιμένει δὲ τὴν τελευταίαν δίκην κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος. Τότε εἰς ἡμέραν, τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν γνωρίζει, ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, θὰ ἀναστηθοῦν τὰ σώματα τῶν ἀποθανόντων με μορφήν πνευματικωτέραν ἀπὸ τὴν σημερινὴν καὶ ἀθάνατα καὶ θὰ ἐνωθοῦν μετὰ τῶν ψυχῶν των, οἱ δὲ ζῶντες κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ ἀλλάξουν καὶ αὐτοὶ μορφήν καὶ θὰ γίνουν πνευματικώτεροι καὶ ἀθάνατοι. Τότε θὰ ἀναστηθοῦν ὅλοι οἱ νεκροί, δίκαιοι καὶ ἀδικοί. Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι καὶ οἱ ἀγαθοὶ θὰ ἀπολαύσουν τὴν μακαριότητα πλησίον τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, μέσα εἰς τὸν παράδεισον, ὅπου θὰ ζοῦν με ἡσυχίαν καὶ γαλήνην, χωρὶς καμμίαν λύπην καὶ στενοχωρίαν. Οἱ δὲ πονηροὶ θὰ τιμωρηθοῦν εἰς τὴν κόλασιν τὴν αἰώνιαν, ὅπου θὰ ὑποφέρουν πόνους καὶ λύπας καὶ διαρκῶς ἡ συνείδησίς των δὲν θὰ τοὺς ἀφίνη νὰ ἡσυχάσουν, διὰ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἔπραξαν εἰς τὸν γήϊνον κόσμον.

Αἱ τιμωρίαι καὶ αἱ ἀμοιβαὶ δὲν θὰ εἶνε ἴδιαι δι' ὅλους, ἀλλὰ διάφοροι καὶ ἀναλόγως τῶν πράξεων ἐκάστου.

Εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως ἔδωκεν ὁ Χριστὸς εἰς

τὴν ὡραιότητα τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἐν εἶδει παραβολῆς, ἡ ὁποία μὲ δλίγας λέξεις εἶνε ἡ ἐξῆς.

Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲ δόξαν καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μαζί του, τότε θὰ καθίσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης καὶ θὰ μαζευθοῦν ἐμπρὸς τοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ θὰ χωρίσῃ αὐτούς, ὅπως ὁ ποιμὴν χωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ ἐρίφια.

Τότε θὰ εἴπῃ πρὸς τὰ ἐκ δεξιῶν τοῦ πρόβατα (ἀγαθοὺς ἀνθρώπους). "Ἐλθετε οἱ εὐλογημένοι καὶ κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐπέинаσα καὶ μοῦ ἐδῶκατε νὰ φάγω· ἐδίψασα καὶ μὲ ἐποτίσατε· ξένος ἤμην καὶ μὲ ἐπεριποιηθήκατε· γυμνὸς καὶ μὲ ἐνεδύσατε· ἀρρώστησα καὶ ἤλθατε νὰ μὲ ἰδῇτε· εἰς τὴν φυλακὴν μὲ εἶχον καὶ ἤλθατε νὰ μὲ παρηγορήσετε καὶ νὰ μοῦ φέρετε κᾶτι. Τότε θὰ εἴπουν ἐκεῖνοι, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμαν εἰς αὐτόν ποτέ, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς θὰ τοὺς εἴπῃ, ὅτι ἐφ' ὅσον ἔκαμαν αὐτὰ εἰς ἓνα τῶν ἀνθρώπων τῶν παραμικρῶν, τὰ ἔκαμαν εἰς αὐτόν.

Κατόπιν θὰ εἴπῃ πρὸς τὰ ἐξ ἀριστερῶν ἐρίφια (τοὺς καχοὺς καὶ πονηροὺς ἀνθρώπους). Πηγαίνετε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὴν κόλασιν, διότι ἐπέинаσα καὶ δὲν μοῦ ἐδῶκατε νὰ φάγω κλπ. Τότε θὰ ἀποκριθῶν οὗτοι· Κύριε, πότε σὲ εἶδομεν πεινῶντα κλπ. καὶ δὲν σὲ ἐπεριποιηθήκαμεν; Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς θὰ τοὺς εἴπῃ· Ἐφ' ὅσον δὲν ἐκάματε αὐτὰ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου τοὺς παραμικροὺς, οὔτε εἰς ἐμὲ δὲν τὸ ἐκάματε. Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴν αἰωνίαν ζωὴν, οἱ δὲ ἄλλοι θὰ ὑπάγουν εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν.

Ἡ δευτέρα παρουσία θὰ γίνῃ, ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ὅταν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ κόσμου παραγίνη τὸ κακὸν καὶ ἐκχειλίσουν αἱ ἀνομίαι

τῶν ἀνθρώπων. Τότε θὰ γίνουιν ταραχαὶ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν καὶ πόλεμοι, εἰς τὴν φύσιν θὰ ἀναφανοῦν ἀσυνήθιστα σημεῖα καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θὰ σαλευθοῦν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πόσα βαπτίσματα πιστεύομεν; Διὰ τί; Τί ὁμολογοῦμεν μὲ τὰ δύο ἄρθρα α' καὶ β' τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως; Τί γίνεται ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος; Πῶς θὰ ἀναστηθοῦν οἱ ἀπ' αἰώνων ἀποθανόντες; Πῶς θὰ γίνῃ ἡ μέλλουσα κρίσις; Ποῖος περιγράφει πότε καὶ πῶς θὰ γίνῃ ἡ δευτέρα παρουσία;

Δ'. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

1. Τί λέγονται μυστήρια. Ποῖα εἶνε τὰ συστατικὰ των. Πόσα εἶνε.

Μυστήρια λέγονται αἱ ἱεραὶ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὁποίων μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀόρατος χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὰ μυστήρια ὠρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν Ἀποστόλων.

Τὰ συστατικὰ τῶν μυστηρίων εἶνε αἰσθητὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν, διότι ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ ὕλην (τὸ σῶμα), ἔχει ἀνάγκην νὰ ἴδῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ μὲ ὕλικὰ σημεῖα νὰ μεταδίδεται εἰς αὐτὸν ἡ θεία χάρις. Τὸ μυστήριον διὰ νὰ εἶνε πληρες, πρέπει νὰ τελῇται μὲ εὐλάβειαν, μὲ τάξιν, μὲ πίστιν καὶ μὲ καθαρὰν συνείδησιν καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἐκτελοῦντος αὐτὸ καὶ ἐκ μέρους ἐκείνου, ὁ ὁποῖος δέχεται αὐτό.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει ἑπτὰ μυστήρια, τὰ ἐξῆς. τὸ Βάπτισμα, τὸ χρίσμα, τὴν Μετάνοιαν, τὴν θεϊαν εὐχαριστίαν ἢ Μετάληψιν, τὴν Ἱερωσύνην καὶ τὸν Γάμον.

Ἱ. Καστρινοῦ Κατήχησις

Ἀπ' αὐτά, τὰ πρῶτα τέσσαρα εἶνε ὑποχρεωτικά. Τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρίσμα καὶ ἡ Ἱερωσύνη δὲν ἐπαναλαμβάνονται. Ὁ Γάμος καὶ ἡ Ἱερωσύνη δὲν εἶνε κοινὰ εἰς ὅλους. Εἰς τὰ ἄλλα μυστήρια ὅλοι δύνανται νὰ μετέσχουν.

2. Τί εἶνε τὸ Βάπτισμα.

Τὸ Βάπτισμα εἶνε μυστήριον, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ βαπτιζόμενος τρεῖς φορές εἰς τὸ ὕδωρ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καθαρίζεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἀναγεννᾶται πνευματικῶς καὶ γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ διετάχθη ἀπ' αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, μὲ τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καθηγίασε δὲ καὶ συνέστησεν αὐτὸ ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ παραδείγματός του ἀφοῦ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου.

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Χριστὸν ὀφείλει νὰ βαπτισθῇ. Καὶ ἂν μὲν ὁ βαπτιζόμενος εἶνε νήπιον, τότε ὁμολογεῖ τὴν πίστιν καὶ συγκατάθεσιν αὐτοῦ ὁ ἀνάδοχος (νονός), ὁ ὁποῖος ὀφείλει κατόπιν νὰ διδάξῃ τὸν ἀναδεκτὸν ^{βαπτιστὴν} τὸν τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως καὶ τὰ καθήκοντά του, ὡς Χριστιανοῦ. Ἄν δὲ ὁ βαπτιζόμενος εἶνε μέγας, τότε ὀφείλει οὗτος πρὸ τοῦ βαπτίσματος νὰ δηλώσῃ τὴν συγκατάθεσιν του, ὅτι θέλει νὰ γίνῃ μέλος τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ βαπτισθῇ, ἐπειτα δὲ νὰ κατηχηθῇ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ παρρησίᾳ τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστόν, ἐνώπιον τῶν παρόντων πιστῶν ὡς μαρτύρων.

Μόνον ἐν μεγάλῃ ἀνάγκῃ, ὅταν ὑπάρχῃ φόβος νὰ ἀπο-
θάνῃ τὸ νήπιον ἀβάπτιστον, ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλη-
σίας νὰ γίνεταί βάπτισμα εἰς τὸν ἀέρα. Ἐπιτρέπει δὲ καὶ ἡ
ἐκκλησία εἰς πάντα πιστὸν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς γυναῖκας
νὰ βαπτίζουσιν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς κατεπειγούσας
ἀνάγκας. Ἡ ἐκκλησία μᾶς μεταχειρίζεται ἐκτὸς τοῦ ὕδα-
τος καὶ ἔλαιον, ὡς αἰσθητὸν σημεῖον καὶ σύμβολον τῆς
θεραπείας τῶν πληγῶν.

3. Τί εἶνε τὸ Χρίσμα

Τὸ Χρίσμα εἶνε μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου, ἐνῶ ὁ βα-
πτισθεὶς ἀλείφεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως μὲ ἡγιασμένον μύρον,
λαμβάνει τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου πνεύματος.

Τὸ μύρον κατασκευάζεται ἀπὸ ἔλαιον καὶ πολλὰς ἀρω-
ματικὰς ὕλας τὴν Μ. Τετάρτην εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς
Κωνσταντινουπόλεως, ἀγιάζεται δὲ κατὰ τὴν λειτουργίαν
τῆς Μ. Πέμπτης. Μετὰ ταῦτα ἀποστέλλεται εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν μας.

Ὁ ἱερεὺς, ὅταν ἀλείφῃ σταυροειδῶς τὸν βαπτισθέντα
μὲ τὸ μύρον, λέγει εἰς ἐκάστην χρίσιν «σφραγὶς δωρεᾶς
Πνεύματος ἁγίου. Ἀμήν».

Τὸ χρίσμα ἤρχισε νὰ γίνεταί μετὰ τοὺς ἀποστολι-
κοὺς χρόνους, ἀντικατέστησε δὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν
τῶν Ἀποστόλων εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν πιστῶν.

Τὸ ἅγιον Χρίσμα εἶνε πάντοτε ἡνωμένον μὲ τὸ ἅγιον
Βάπτισμα. Οἱ Λυτικοὶ καὶ Διαμαρτυρόμενοι ἐχώρισαν
αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τελοῦν αὐτὸ μετὰ τὸ
ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ βαπτιζομένου.

Τί εἶνε ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις.

Ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις εἶνε μυστήριον, κατὰ

τὸ ὅποιον, ἐνῷ ὁ πιστὸς μετανοεῖ καὶ λέγει εἰλικρινῶς εἰς τὸν πνευματικὸν τὰς ἁμαρτίας του, τὰς ὁποίας ἔκαμε μετὰ τὸ βάπτισμα, λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ πνευματικοῦ τὴν συγχώρησιν αὐτῶν.

Πρῶτος ὁ Σωτὴρ ἔδωκε τὴν ἄδειαν ταύτην εἰς τοὺς μαθητάς του διὰ τῶν λέξεων: «Λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς. Ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται». Οἱ ἀπόστολοι κατόπιν μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους των, δηλαδή τοὺς ἐπισκόπους, καὶ οὗτοι πάλιν εἰς ἱκανοὺς ἱερεῖς ἐξομολογητάς, οἱ ὅποιοι λέγονται πνευματικοί.

Ἡ ἐξομολόγησις πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὁσάκις αἰσθάνωνται τὴν ἀνάγκην καὶ προπάντων πρὸ τῆς μεταλήψεως. Ἐννοεῖται ὅτι πρέπει κάθε Χριστιανὸς νὰ προσέχη μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν νὰ μὴ χάνῃ ἁμαρτίας, ὅσον δύναται καὶ ὅσον τοῦτο εἶνε ἀνθρωπίνως δυνατόν.

5. Τί εἶνε ἡ Θεία Εὐχαριστία.

Ἡ ἁγία εὐχαριστία εἶνε μυστήριον κατὰ τὸ ὅποιον ὁ πιστὸς μεταλαμβάνων τοῦ ἡγιασμένου καὶ μεταβληθέντος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἄρτου καὶ οἴνου, μεταλαμβάνει ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ λάβῃ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ διέταξε καὶ συνέστησεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐσπέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ προδοθῇ, εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον. Κατ' αὐτὸν ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ ἀφ' οὗ τὸν ἠλόγησεν, ἔδωκεν ἀπ' αὐτὸν εἰς τοὺς μαθητάς του, εἰπών:

«Λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου...» Κατόπιν δ' ἔλαβε τὸ ποτήριον μὲ οἶνον, καὶ ἀφ' οὗ ἠυχάριστῃσε

τὸν Θεόν εἶπε: « Πίστε ἐξ' αὐτοῦ πάντες, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμα μου... »

Διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου μεταδίδεται εἰς ἡμᾶς ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος, ἐνοούμεθα μετ' αὐτοῦ καὶ μένομεν εἰς αὐτόν, ὅπως καὶ αὐτὸς εἰς ἡμᾶς. Διὰ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ ἀπολαμβάνομεν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅπως εἶπεν ὁ Σωτὴρ « Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ».

Ἐπειδὴ τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶνε μέγα, εἶνε ἀνάγκη, ὅποιος πρόκειται νὰ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, νὰ προπαρασκευασθῇ διὰ νηστείας, μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως, διότι ἀλλέως ἔχει κρίμα, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Τὰ ἅγια εἶνε μόνον διὰ τοὺς ἁγίους.

Διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου χρειάζεται ἄρτος ἐνζυμος καὶ οἶνος ἐρυθρός, ἀνακατευόμενος μὲ ὀλίγον ὕδωρ, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι, ὅταν ἐκεντήθῃ ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν πλευρὰν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπὸ στρατιώτου, ἔτρεξεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

Μεταβάλλεται δὲ ὁ ἄρτος εἰς σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος εἰς αἷμα διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατόπιν τῶν εὐχῶν τοῦ ἱεουργοῦντος. X

X 6. *Τί εἶνε τὸ Εὐχέλαιον.* 5

Τὸ Εὐχέλαιον εἶνε μυστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὅταν ὁ ἱερεὺς ἀλείφῃ τὰ μέλη τοῦ σωματικῶς ἢ ψυχικῶς ἀσθενούντος μὲ τὸ εὐλογημένον ἔλαιον, κατέρχεται εἰς αὐτόν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θεραπεύει τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ ὠρίσθη καὶ διετάχθη ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους, διετηρήθη δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως μαρτυροῦν περὶ αὐτοῦ οἱ ἀρχαῖοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ Εὐχέλαιον παρέχεται καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ θέλει μὲ τὴν θεϊαν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπάλειψιν διὰ τοῦ ἡγιασμένου ἐλαίου νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι του.

Συνήθως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὸ Εὐχέλαιον τελεῖται κατὰ τὴν Μ. Τετάρτην, ἐπειδὴ κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην οἱ Χριστιανοὶ πρόκειται νὰ κοινωνήσουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

6 7. Τί εἶνε ἱερωσύνη

Ἡ ἱερωσύνη εἶνε μυστήριον, κατὰ τὸ ὅποιον, ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος θέτει τὴν χεῖρά του εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐξελέχθη νὰ ἱερωθῇ καὶ ἐπικαλεῖται τὴν θεϊαν χάριν, ἀοράτως κατέρχεται αὕτη εἰς τὸν χειροτονοῦμενον καὶ κάμνει αὐτὸν ἱκανὸν νὰ τελῇ τὰ μυστήρια καὶ νὰ ὑπηρετῇ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν. Ἀπὸ τότε ὑπῆρχον ὠρισμένα ἐκλεκτὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια προσφέρουν εὐχὰς καὶ θυσίας εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην ἡ φυλὴ τοῦ Λευὶ εἶχεν ὀρισθῇ ἐπισήμως ὡς τάξις ἱερατικὴ. Εἰς δὲ τὴν καινὴν Διαθήκην ὁ Σωτὴρ ἐξέλεξε τοὺς μαθητάς του καὶ ὥρισεν αὐτοὺς εἰς τὴν διακονίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσης Ἐκκλησίας, εἰπὼν· «Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς. Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἃν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς, ἃν τινων κρατῆτε, κεκρατῆνται».

Μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ἡ Ἐκκλησία παρεδέχθη τὴν ἱερωσύνην ὡς μυστήριον καὶ ὥρισε μὲ ἰδιαιτέρους κανόνας πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἐκλογή καὶ χειροτονία τῶν κληρικῶν.

Ὅταν χειροτονῇται ὁ πρεσβύτερος εἰς ἀρχιερέα, τότε ὁ χειροτονῶν ἐπίσκοπος, ἐκτὸς τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, θέτει εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου τὸ ὠμοφόριόν του καὶ τὸ Εὐαγγέλιον.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶνε τρεῖς α') τοῦ ἐπισκόπου β') τοῦ πρεσβυτέρου καὶ γ') τοῦ διακόνου.

Ὁ ἐπίσκοπος διοικεῖ τὰς Ἐκκλησίας τῆς περιφερείας του, τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλας τὰς τελετάς καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ πρεσβύτερος τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια ἐκτὸς τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς μετανοίας, τὴν ὁποίαν μόνον κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας τοῦ ἐπισκόπου τελεῖ, καὶ ὅλας τὰς τελετάς, ἐκτὸς τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ μύρου. Ὁ δὲ διάκονος βοηθεῖ μόνον κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων.

Οἱ διάκονοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι δύνανται νὰ εἶνε ἐγγαμοί, οἱ ἐπίσκοποι ὁμῶς γίνονται ἀπὸ τοὺς ἀγάμους κληρικούς. Μετὰ τὴν χειροτονίαν δὲν ἐπιτρέπεται γάμος.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν, ὡς πρόεδρον καὶ 4 ἐπισκόπους ὡς μέλη, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται κάθε χρόνον κατὰ σειρὰν τῆς χειροτονίας των εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἶνε ἡ ἑδρά.

8. Τί εἶνε ὁ Γάμος

Ὁ γάμος εἶνε μυστήριον, κατὰ τὸ ὅποιον διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως καὶ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπέρχεται ἡ θεία χάρις εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, οἱ ὅποιοι ἀπεφάσισαν μὲ ἐλευθέραν θέλησίν των νὰ συζήσουν.

Τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει μέγα, ὁ δὲ Χριστὸς ὁμιλῶν περὶ γάμου εἶπεν, ὅτι οὗτος εἶνε σύνδεσμος, ὁ ὅποιος ἐγίνε ἀπὸ τὸν Θεόν «Ἄ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω».

Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ γυνὴ ὀφείλουσι νὰ ἀγαποῦν ὁ εἰς τὸν ἄλλον μὲ εἰλικρινῇ ἀγάπῃ, νὰ βοηθοῦν καὶ νὰ περιποιῶνται ἀλλήλους. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκά του νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ τρέφῃ αὐτήν, ἡ δὲ γυνὴ χρεωστεῖται ν' ἀγαπᾷ καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ γυνὴ ὥς γονεῖς ὀφείλουσι νὰ ἀνατρέφουν τὰ τέκνα των μὲ παιδείαν καὶ νοουθεσίαν Κυρίου καὶ νὰ φροντίζουν διὰ τὴν σωματικὴν των ἀνάπτυξιν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί λέγεται μυστήριον; Ποῖα εἶνε τὰ αἰσθητὰ σημεῖα των; Πῶς γίνεται τὸ Βάπτισμα; Ποῖος διέταξεν αὐτό; Πότε γίνεται εἰς τὸν ἀέρα τοῦτο; Τί καλεῖται Χρίσμα; Ἀπὸ τί γίνεται τὸ μύρον; Ποῦ κατασκευάζεται; Ποῖα λέγεται μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις; Ποῖος ἔδωκε πρῶτος τὴν ἄδειαν τῆς ἐξομολογήσεως; Τί εἶνε θεία Εὐχαριστία; Ποῖος διέταξε τὸ μυστήριον αὐτό; Συνήθως πότε τελεῖται; Τί εἶνε ἡ ἱερωσύνη; Ἀπὸ πότε ὑπάρχει τὸ μυστήριον αὐτό; Πῶς γίνεται ἡ χειροτονία τοῦ ἱερέως; Ποῖοι εἶνε οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης; Πῶς διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ε΄ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΕΚΑΛΟΓΟΥ

1. Ποῖος εἶνε ὁ δεκάλογος γενικῶς

Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον του, δηλαδή πρὸς πάντα ἄνθρωπον, περιέχονται συντόμως ἐν εἴδει νόμων εἰς τὸν Δεκάλογον, ὁ ὁποῖος ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν παλαιὰ εἰς τὸν Μωϋσῆ ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. Λέγεται δὲ Δεκάλογος, διότι περιέχει τὰς δέκα ἐντολάς. Αἱ δέκα ἐντολαὶ ἦσαν γραμμέναι εἰς λιθίνας πλάκας. Ὁ Δεκάλογος περιέχει τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ κάμνωμεν, ἐνῶ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως περιέχει τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν.

Αἱ τέσσαρες πρῶται ἐντολαὶ διδάσκουν τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν, αἱ δὲ ὑπόλοιποι ἔξ τὰ πρὸς τὸν πλησίον μας καὶ γενικῶς τὰ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἐπὶ τοῦ Ὄρους συνεπλήρωσε τὸν δεκάλογον καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι δὲν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν διὰ νὰ καταργήσῃ αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν συμπληρώσῃ. Κάθε Χριστιανὸς διὰ νὰ εἶνε ἐν τάξει πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψιν τοὺς Δεκάλογον καὶ εἰς ὅλον τοῦτον τὸν βίον νὰ ἐκτελῇ αὐτόν.

2. Ποία εἶνε ἡ πρώτη ἐντολὴ καὶ τί μᾶς διδάσκει

Ἡ πρώτη ἐντολὴ εἶνε: «**Εγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ**».

Διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς διδασκόμεθα, ὅτι ὑπάρχει Θεός, δημιουργὸς τοῦ κόσμου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του καὶ τὰ ἀγαθὰ του, καὶ ὅτι αὐτὸς

εἶνε ὁ Κύριος, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι θεοί. Αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν χρεωστοῦμεν νὰ πιστεῶμεν, νὰ ἀγαπῶμεν καὶ εἰς αὐτὸν μόνον νὰ ἐλπίζωμεν. Τὴν δὲ λατρείαν μας πρὸς αὐτὸν πρέπει νὰ φανερώνωμεν ὅπως πρέπει εἰς τέλειον πνεῦμα καὶ κυρίως μὲ τὴν πρὸς τὸν πλησίον μας ἀγάπην.

Παραβάται τῆς θείας ταύτης ἐντολῆς εἶνε α') οἱ ἄθεοι, δηλαδὴ οἱ πάσχοντες τὰς φρένας, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὸν Θεόν, β') οἱ εἰδωολάτραι, ὅσοι λατρεύουν τὰ εἰδῶλα, δηλαδὴ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν των, γ') οἱ δεισιδσίμονες, ὅσοι πιστεύουν εἰς μάγια ἢ ἀποδίδουν θείαν δύναμιν εἰς τυχαῖα πράγματα ἢ φυσικὰ φαινόμενα, δ') ὅσοι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν, ἀλλ' ἔχουν πεποιθήσιν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς ἀνθρώπους ἢ εἰς τὸν πλοῦτον ἢ εἰς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ τὴν ἰδικὴν των ἱκανότητα.

3. Ποία εἶνε ἡ δευτέρα ἐντολὴ καὶ τί διδάσκει

Ἡ δευτέρα ἐντολὴ εἶνε: «*Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖ ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς*».

Μὲ τὴν δευτέραν ἐντολὴν διδασκόμεθα, ὅτι πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος εἶνε δημιουργὸς καὶ πατὴρ μας ὀφείλομεν τιμὴν, προσκύνησιν καὶ λατρείαν. Αὐτὸ μᾶς ἐδίδαξε καὶ ὁ Σωτὴρ εἰπών. «*Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις*». Ἡ ἐντολὴ αὕτη εἶνε συμπλήρωμα τῆς πρώτης διότι εἶνε φανερόν ὅτι, ἀφοῦ πρέπει νὰ λατρεύωμεν ἓνα καὶ μόνον Θεόν, δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμεν ἀγάλματα καὶ εἰκόνας, ὅπως ἔκαμνον οἱ ἀρχαῖοι καὶ ὅπως δυστυχῶς κάμνουν ἀκόμη μερικοὶ ἄγριοι λαοί. Μό-

νον τὰς ἀγίας εἰκόνας πρέπει νὰ προσκυνῶμεν τιμητικῶς καὶ οὐχὶ νὰ λατρεύωμεν, διότι ἡ λατρεία ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν.

Τὴν σχέσιν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν θεοσέβειάν μας δεικνύομεν πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ διὰ τῆς προσευχῆς.

4. Ποία εἶνε ἡ τρίτη ἐντολή.

Ἡ τρίτη ἐντολή εἶνε· «**Οὐ λήψη τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ**». Δηλαδή νὰ μὴ μεταχειρίζεσαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου χωρὶς λόγον.

Μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν διατάσσει ἡμᾶς ὁ Θεὸς νὰ μὴ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομά του χωρὶς λόγον, χωρὶς εὐσέβειαν, χωρὶς σπουδαίαν καὶ ἱερὰν ἀφορμὴν.

Ὁ ὅρκος εἶνε ἐπιβεβαίωσις ἐνὸς λόγου, ὅτε εἶνε ἀληθής, μὲ τὸ νὰ ἐπικαλῆται κανεὶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἢ καὶ ἀγίου. Ὁ χριστιανισμὸς ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον, διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συμπληρῶν τὴν ἐντολὴν αὐτὴν εἶπε νὰ ἀποφεύγωμεν πάντα ὅρκον καὶ νὰ ἀρχοῦμεθα εἰς τὸ ναὶ καὶ εἰς τὸ ὄχι. Μόνον χάριν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας ἐπιτρέπεται νὰ ἐξετάζωνται μάρτυρες ἐνόρκως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰ δικαστήρια καὶ νὰ ὀρκίζωνται οἱ διοριζόμενοι ὑπάλληλοι τῆς Πολιτείας, ὅτι θὰ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά των τιμῶς καὶ εὐσυνειδήτως.

Ὅταν πρέπη νὰ ὀρκισθῶμεν, πρέπει νὰ προσέχωμεν πολὺ νὰ λέγωμεν τὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ ψευδομαρτυρία εἶνε πολὺ μέγαλον ἀμάρτημα, τὸ ὅποσον τιμωρεῖται καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν.

Τὴν ἐντολὴν αὐτὴν παραβαίνουν ὅσοι α') βλασφημοῦν

τὰ θεῖα, β') καταρῶνται γ') ἀναφέρουν χωρὶς καμμίαν αἰτίαν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δ') ψευδομαρτυροῦν ἐπὶ δικαστηρίου καὶ ε') ἐπιорκοῦν, δηλαδή, ἐνῶ ὀρκίζονται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ ἐκτελέσουν κάτι, παραβαίνουν τὸν ὅρκον των καὶ δὲν τὸ ἐκτελοῦν.

5. Ποία εἶνε ἡ τετάρτη ἐντολή.

Ἡ τετάρτη ἐντολή εἶνε· *Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἁγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἔργα καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου*. Δηλαδή, νὰ ἐνθυμῆσαι νὰ ἀφιερῶνῃς εἰς τὴν λατρείαν καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἁγίαν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου· ἐπὶ ἕξ ἡμέρας θὰ ἐργάζεσαι καὶ θὰ κάμνῃς ὅλα τὰ ἔργα σου, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡμέραν, τὰ σάββατα, θὰ ἀφιερῶνῃς εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου.

Ἡ λέξις Σάββατον εἶνε ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει ἀνάπαυσιν. Μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν διετάσσοντο οἱ Ἑβραῖοι κατόπιν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των ἐπὶ ἕξ ἡμέρας τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, δηλαδή τὸ Σάββατον, νὰ ἀφιερῶνουν εἰς τὸν Θεόν. Κατόπιν ὅμως εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους καθιερώθη πρὸς ἑορτασμὸν ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, ἡ Κυριακή, ἀντὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ Σαββάτου. Ἡ Κυριακὴ ἑορτάζεται εἰς μνήμην τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ὠνομάσθη δὲ τοιουτοτρόπως πρὸς τιμὴν αὐτοῦ.

Ἡ ἀργία τῆς Κυριακῆς, καθὼς καὶ τῶν μεγάλων ἑορτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, γίνεται καὶ διὰ θρησκευτικῶν λόγων καὶ δι' ὑγιεινούς. Οἱ ὑγιεινοὶ λόγοι εἶνε ὅτι τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου λόγῳ τῆς ὑπερβολι-

κῆς καὶ συνεχοῦς ἐργασίας κουράζονται καὶ ὑπάρχει φό-
βος νὰ πάθουν ὑπερκόπωσιν καὶ ἐξάντλησιν. Καὶ αὐτὰ
τὰ ἄψυχα ὄργανα καὶ αἱ μηχαναί, ἂν ἐλειτούργουν ἀδια-
κόπως θὰ κατεστρέφοντο. Πολὺ περισσότερον ἔχει ἀνάγ-
κην ὁ ἄνθρωπος ὁ ὅποιος διὰ τῆς ἐργασίας χάνει πολλὰ
συστατικά.

Ὁ Χριστὸς κατηγορήθη ἀπὸ τοὺς ὑποκριτὰς Φαρι-
σαίους, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου εἰργάζετο
κάμνων θαύματα. Ἄλλ' ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν
ἐξοχὸν ἀπάντησιν : «Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγέ-
νετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον». Διὰ τοῦτο,
ὅταν τὴν Κυριακὴν πρόκειται νὰ κάμῃ κανεὶς μίαν ἐργα-
σίαν, ἢ ὁποία δὲν πρέπει νὰ ἀναβληθῇ, ἢ νὰ κάμῃ φιλάν-
θρωπον ἔργον, ὅχι μόνον δὲν εἶνε ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ
καθῆκον ἢ ἐκτέλεσίς των.

Παραβάται τῆς ἐντολῆς αὐτῆς εἶνε α') ὅσοι ἐργάζονται
κατὰ τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτὰς ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν ἢ
ἀπληστίαν, β') ὅσοι δὲν πηγαίνουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν,
διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Κύριον, νὰ παρακολουθήσουν τὴν
ιεράν λειτουργίαν καὶ νὰ ἀκούσουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ,
γ') ὅσοι δὲν μελετοῦν τὰς ἀγίας Γραφὰς καὶ δὲν κάμνουν
ἔργα φιλανθρωπίας καὶ χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ δ') ὅσοι
μεθύσκονται καὶ ἀσωτεῦουν.

6. Ποία εἶνε ἡ πέμπτη ἐντολή.

Ἡ πέμπτη ἐντολή εἶνε : **«Τίμα τὸν πατέρα σου
καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα
μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς»**. Δηλαδή, σέβου καὶ
ἀγάπα τοὺς γονεῖς σου, διὰ νὰ προκόψῃς καὶ μακροζωή-
σῃς εἰς τὴν γῆν.

Κατόπιν ἀπὸ τὰς τέσσαρας ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι λέγουν

διὰ τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ αἱ ὁποῖαι μαζὶ συγκεφαλαιώνονται εἰς τὴν ἐντολὴν «**ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν Σου**», ἔρχονται αἱ ἄλλαι ἐξ ἐντολαί, αἱ ὁποῖαι λέγουν διὰ τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον μας, πάντα δηλ. ἄνθρωπον, καὶ συγκεφαλαιώνονται εἰς τὴν ἐντολὴν «**ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν**». Ἐπειδὴ δὲ πρῶτος καὶ πλησιέστερος πλησίον εἶνε οἱ γονεῖς, διὰ τοῦτο καὶ πρῶτον καθήκον τοῦ ἀνθρώπου ὕστερα ἀπὸ τὰ καθήκοντά του πρὸς τὸν Θεὸν εἶνε ἡ τιμὴ, ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς του.

Μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν διδασκόμεθα, ὅτι ἔχομεν χρέος νὰ τιμῶμεν, νὰ ὑπακούωμεν καὶ νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τοὺς γονεῖς μας, ὅχι μόνον διότι μᾶς ἐγέννησαν, ἀλλὰ καὶ διότι πάντοτε φροντίζουν μὲ ἀγάπην καὶ αὐταπαρνησιν, ἡ ὁποία φθάνει πολλὰς φορὰς μέχρι θυσίας τῆς περιουσίας καὶ τῆς ζωῆς των, διὰ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν μας ἀνάπτυξιν.

Πάντοτε πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ σεβώμεθα τοὺς γονεῖς μας, ἔστω καὶ ἂν ἔχουν μερικὰς ἰδιοτροπίας. Ἐπίσης ἔχομεν καθήκον κατὰ τὸ γῆράς των νὰ περιποιώμεθα καὶ γηροκομῶμεν αὐτούς.

Ἐπίσης πρέπει νὰ τιμῶμεν καὶ ὅλους τοὺς εὐεργέτας μας, οἱ ὁποῖοι ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς γονεῖς μας καὶ λέγονται πνευματικοὶ πατέρες. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ διδάσκαλοι μας, οἱ ἱερεῖς, οἱ δικασταὶ καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς Πολιτείας.

Παράδειγμα ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τοὺς γονεῖς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος καθ' ὅλον τὸν βίον του ὑπήκουεν εἰς αὐτούς καί, ὅταν ἐσταυρώνετο, ἐφρόντισεν ὡς φιλόστοργος υἱὸς νὰ παραδώσῃ

τὴν μητέρα του εἰς τὸν ἀγαπημένον του μαθητὴν Ἰωάννην, διὰ νὰ τὴν περιποιηθῇ καὶ τὴν προστατεύῃ.

«*Εὐχαὶ γονέων στηρίζουσιν οἴκους τέκνων, κατὰρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια*».

7. Ποία εἶνε ἡ ἕκτη ἐντολή.

Ἡ ἕκτη ἐντολή εἶνε : «*Οὐ φονεύσεις*».

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκει εἰς τὸν Θεὸν μόνον, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὅποιος ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον του, ἔχει πολὺ μεγάλον ἁμάρτημα. Ἡ Πολιτεία τιμωρεῖ αὐστηρότατα τοὺς φονεῖς. Φονεὺς λέγεται καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος αὐτοκτονεῖ. Ὁ αὐτοκτονῶν ἐναντιώνεται εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, τῆς Πολιτείας καὶ τῆς οἰκογενείας. Ὅσοι εἶνε μέθυσοι, ὅσοι ζοῦν βίον ἄσωτον καὶ διεφθαρμένον καὶ ὅσοι ἀπὸ ἀπερισκεψίαν ἢ ἐπίδειξιν ἀψηφοῦν τοὺς κινδύνους τῆς υἱείας των, εἶνε ὅμοιοι μὲ τοὺς αὐτοκτονοῦντας.

Ὑπάρχουν ὅμως μερικαὶ περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι δικαιολογοῦν τὸν φόνον καὶ εἶνε αὗται αἱ ἑξῆς.

α') Ὅταν εὐρίσκεται κανεὶς εἰς ἄμυναν, δηλαδή, ἐνῶ προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον, τὸν ὅποιον προσπαθεῖ νὰ τοῦ ἐπιφέρῃ ἄλλος, εὐρίσκεται ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ φονεύσῃ, διὰ νὰ σωθῇ. β') Ὅταν πολεμῶμεν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. γ') Ὅταν ἡ Πολιτεία καταδικάζῃ εἰς θάνατον κακούργους, ληστὰς καὶ φονεῖς, οἱ ὅποιοι εἶνε θηρία ἀμετανόητα καὶ ἀδιόρθωτα.

Ὁ φόνος δὲν λογίζεται ὡς ἔγκλημα, ὅταν γίνῃ χωρὶς πρόθεσιν, ἀπὸ λάθος ἢ ἀμέλειαν καὶ ὅταν δὲν λειτουργῇ τὸ λογικόν.

8. Ποία εἶνε ἡ ἐβδόμη ἐντολή.

Ἡ ἐβδόμη ἐντολή εἶνε : «*Οὐ μοιχεύσεις*».

Κατόπιν ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου τὸ πολυτιμότερον κτῆμα διὰ κάθε ἀνθρώπου εἶνε ἡ τιμὴ του. Μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν διδασκόμεθα, ὅτι πρέπει νὰ σεβώμεθα τὴν τιμὴν καὶ πρὸ πάντων τὴν οἰκογενειακὴν τοῦ πλησίον μας, ἡ ὁποία εἶνε ἡ βᾶσις τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προσβάλλει τὴν τιμὴν τοῦ οἴκου καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου τοῦ πλησίον του εἶνε κακοῦργος, διότι γίνεται αἰτία νὰ ἀρχίσῃ εἰς τὸ ἀνδρόγυνον ἡ διχόνοια καὶ ἡ καταστροφή του. Ὅταν κλονισθῇ, ἔστω καὶ ἐλάχιστα, ἡ πεποιθήσις περὶ τῆς ἀμοιβαίας τιμιότητος τῶν συζύγων, ἀμέσως ψυχραίνεται ἡ συζυγικὴ ἀγάπη, ὁ συζυγικὸς βίος γίνεται δυστυχὴς καὶ ἀβίωτος καὶ εἰς τὸ τέλος ἔρχεται τὸ διαζύγιον. Ὁ Θεὸς ὑψόλογησε τὸν γάμον καὶ ὅσους ὁ Θεὸς ἤνωσεν, ὁ ἀνθρώπος δὲν πρέπει νὰ χωρίζῃ.

9. Ποία εἶνε ἡ ὀγδόη ἐντολή.

Ἡ ὀγδόη ἐντολή εἶνε : «*Οὐ κλέψεις*».

Κατόπιν ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου πολυτιμον πρᾶγμα εἶνε ἡ ἰδιοκτησία. Ἰδιοκτησία εἶνε κάθε τι, τὸ ὁποῖον καθεὶς ἀπέκτησεν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν καὶ τοὺς κόπους του ἢ ἀπέκτησε διὰ δωρεᾶς καὶ νομίμως καὶ κατέχει αὐτό. Τοιαῦτα εἶνε ὁ μισθός, τὰ χρήματα, τὰ κτήματα κ.λ.π., διὰ τῶν ὁποίων ζῇ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς παρήγγειλε νὰ μὴν ἀφαιρῶμεν τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἄλλου, εἴτε φανερά, εἴτε κρυφά, εἴτε μὲ ἀπάτην.

Κάθε ἀνθρώπος πρέπει, διὰ νὰ ζῇση τιμίως, νὰ ἐργά-

ζεται τακτικά, καὶ νὰ μὴν εἶνε ἄσωτος, διότι ἀλλέως θὰ καταντήσῃ κλέπτῃς.

Κλέπτῃς θεωρεῖται καὶ ὁ ἀσυνείδητος τοκογλύφος, καθὼς καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εὕρισκει κατὰ τύχην ξένον πρᾶγμα καὶ δὲν φροντίζει νὰ μάθῃ εἰς ποῖον ἀνήκει, διὰ νὰ τοῦ τὸ δώσῃ.

Ὅχι δὲ μόνον δὲν πρέπει νὰ κλέπτωμεν, ἀλλὰ πρέπει κατὰ δύναμιν νὰ βοηθῶμεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνάγκην, διότι τὸ Εὐαγγέλιον λέγει : «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται».

10. Ποία εἶνε ἡ ἐνάτη ἐντολή.

Ἡ ἐνάτη ἐντολή εἶνε : «*Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῇ*».

Μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν ὁ Θεὸς παραγγέλλει νὰ μὴ βλάπτωμεν τὸν πλησίον μας μὲ τὴν γλῶσσάν μας, καὶ μὲ ψευδῇ μαρτυρίαν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συμβαίνουν πολλὰ κακά. Ἡ γλῶσσα ἐδόθη εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ δοξολογῶμεν τὸν Θεόν. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ κρατήσῃ τὴν γλῶσσάν του, αὐτὸς εἶνε ἱκανὸς νὰ περιορίσῃ καὶ τὸ σῶμά του ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

Ἡ ὑπόληψις καὶ τὸ καλὸν ὄνομα εἶνε πολύτιμα ἀγαθὰ, διότι χωρὶς αὐτὰ δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κοινωνίαν. Χρεωστοῦμεν λοιπὸν τίποτε νὰ μὴ λέγωμεν ἐναντίον τοῦ πλησίον μας ψευδῶς, εἴτε εἰς τὰς συναναστροφάς μας, εἴτε εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡ συκοφαντία εἶνε μεγάλον ἁμάρτημα.

Ἐπίσης μὲ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν διδασκόμεθα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κατακρίνωμεν τὸν πλησίον μας καὶ νὰ εἴμεθα αὐστηροὶ κριταί, διότι εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ εἶνε δυνατόν νὰ περιπέσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς ὅμοια σφάλματα. Πάντοτε

πρέπει νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ αὐστηροὶ πολὺ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας.

11. Ποία εἶνε ἡ δεκάτη ἐντολή.

Ἡ δεκάτη ἐντολή εἶνε : «*Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστὶ*».

Ἡ ἐντολή αὕτη εἶνε συμπλήρωσις τῆς ὀγδόης. Ἐκείνη διδάσκει νὰ μὴ κλέπτωμεν, αὕτη δὲ οὐδὲ νὰ θέλωμεν μὲ τὸν νοῦν μας νὰ συλλογιζώμεθα πῶς θὰ κλέψωμεν ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν πλησίον μας.

Ἡ ἐπιθυμία εἶνε ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, διότι ἀπ' αὐτὴν γεννῶνται κακοὶ διαλογισμοί, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ λόγοι καὶ αἱ κακαὶ πράξεις. Χρεωστοῦμεν λοιπὸν ν' ἀγωνιζώμεθα νὰ γίνωμεν κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν μας, νὰ κατανικῶμεν αὐτάς καὶ νὰ μὴ γινώμεθα δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας.

Με τὴν ἐντολὴν αὐτὴν ὁ Θεὸς ἐπισφραγίζει τὰς προηγουμένας ἐννέα ἐντολάς, διότι ἀπὸ τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν βλάπτεται ὅχι μόνον ὁ πλησίον μας ἀλλὰ καὶ ὁ ἑαυτός μας. Ἡ προσήλωσίς μας εἰς τὸν Κύριον διὰ τῆς εὐληκρινοῦς προσευχῆς εἶνε ἐν μέτον νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς κακὰς ἐπιθυμίας.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Διατί λέγεται δεκάλογος; Ποῖος τὸν ἔδωκε; Ποῖος συνεπλήρωσεν αὐτόν; Ἀπάγγειλε τὴν πρώτην ἐντολὴν. Ἐξήγησε αὐτήν. Ποία εἶνε ἡ δευτέρα ἐντολή; Τί πρέπει νὰ προσκυνῶμεν μόνον καὶ νὰ λατρεύωμεν; Εἶπε τὴν τρίτην ἐντολὴν! Πότε ἐπιτρέπεται ὄρκος; Ἀπάγγειλε τὴν τετάρτην ἐντολὴν! Διὰ πόσους λόγους ἔγινεν ἡ ἀργία τῆς Κυριακῆς; Πότε ἐπιτρέπεται ἐργασία κατὰ τὴν Κυριακὴν ἢ μεγάλην ἑορτήν; Ποιοὶ εἶνε παραβάται τῆς ἐντολῆς αὐτῆς; Ποία εἶνε ἡ πέμπτη

ἐντολή ; Ποίους ἄλλους ἐκτὸς τῶν γονέων μας πρέπει νὰ σεβώ-
μεθα καὶ τιμῶμεν ; Εἰπὲ τὴν ἕκτην ἐντολήν ! Τί εἶνε οἱ αὐτοκτο-
νοῦντες ; Ποῖαι περιστάσεις δικαιολογοῦν τὸν φόνον ; Πότε ὁ φόνος
δὲν θεωρεῖται ἔγκλημα ; Ποία εἶνε ἡ ἐβδόμη ἐντολή ; Τί εἶνε
ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προσβάλλει τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν ; Ποῖος
ἠυλόγησε τὸν γάμον ; Ποία εἶνε ἡ ὀγδόη ἐντολή ; Ποῖοι εἶνε
κλέπται ; Τί ἐδίδαξεν ὁ Χριστός ; Ποία εἶνε ἡ ἐνάτη ἐντολή ; Τί
λέγεται συκοφαντία ; Πρέπει νὰ κατακρίνωμεν ; Ποία εἶνε ἡ δεκάτη
ἐντολή ; Ποίας εἶνε συμπλήρωσις ; Ἀπὸ ποῦ προέρχεται τὸ
κακόν ; Ποῖον εἶνε τὸ μέσον διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς κατὰς
ἐπιθυμίας ;

ΣΤ. ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

1. Ποία λέγεται γενικῶς προσευχή.

Προσευχὴ λέγεται ἡ ἱερὰ συνομιλία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὴν ἡ δοξολογοῦμεν ἡ εὐχαριστοῦμεν ἡ ζητοῦμεν κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν. Προσευχὴ δοξολογίας εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀνυμνεῖ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶνε τὸ «Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς...» Προσευχὴ εὐχαριστίας εἶνε ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς δίδει, ὅπως εἶνε τὸ «Εὐχαριστοῦμέν σοι, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅτι ἐνέπλησας ἡμᾶς τῶν ἐπιγείων σου ἀγαθῶν...» Προσευχὴ δὲ παρακλήσεως ἡ αἰτήσεως εἶνε ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποίαν ζητοῦμεν ἀπ' Αὐτὸν κάτι, ὅπως εἶνε τὸ «Πάτερ ἡμῶν...»

Ἡ προσευχή εἶνε ἐξαίρετον καὶ θεῖον δῶρον τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἀνυψώνει τὸ πνεῦμά του πρὸς τὸν ἀθάνατον οὐράνιον Πατέρα καὶ τὸν κάμνει τέκνον Του. Μὲ αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος ἐνδυναμώνει τὴν πίστιν του καὶ διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη νὰ κάμνη αὐτὴν τακτικᾶ.

Ὁ Θεός, ὅπως γνωρίζομεν, εἶνε πανταχοῦ παρών. Συνεπῶς δυνάμεθα ὁπουδὴποτε καὶ ὁποτεδὴποτε νὰ κάμνωμεν τὴν προσευχήν μας πρὸς Αὐτόν. Κάθε ἡμέραν πρέπει νὰ προσευχώμεθα, πρὸ πάντων ὅμως περισσότερον κατὰ τὰς Κυριακάς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ προσευχή καὶ ἡ προσκύνησις πολλῶν ἀνθρώπων μαζὶ εἶνε καλυτέρα καὶ ἐπιβλητικωτέρα, διότι τότε διεγείρεται τὸ συναίσθημα τῆς ἀδελφότητος, κάθε δὲ Χριστιανὸς μόνος του δὲν δύναται νὰ κάμῃ τὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὑψηλὰς ἀκολουθίας τῆς Ἐκ-

κλησίας μας, διὰ τοῦτο ὁ κυρίως τόπος τῆς προσευχῆς εἶνε ὁ ἱερὸς Ναός.

Διὰ νὰ ἔχῃ ἀξίαν ἡ προσευχή, πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἀγαπὴν εἰλικρινῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην. Ὅταν δὲ κάμνωμεν τὴν προσευχήν μας, πρέπει νὰ καταλαμβάνωμεν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅσα λέγομεν. Ἐπίσης πρέπει νὰ στεκώμεθα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μὲ συγχίνησιν καὶ εὐλάβειαν, προσέχοντες νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν στάσιν ἀπρεπῇ καὶ πᾶσαν φλυαρίαν, ὅπως ἔκαμνον οἱ ὑποκριταὶ Φαρισαῖοι, οἱ ὁποῖοι, διὰ νὰ δείξουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι πολλὰ προσηύχοντο καὶ ἦσαν τέλειοι ἄνθρωποι, ἐφλυάρουν ἐπὶ ὥρας.

2. Ποία εἶνε ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Τὸν τελειότερον καὶ συντομώτερον τύπον τῆς προσευχῆς ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὀνομάζεται δὲ ἡ προσευχή αὕτη Κυριακὴ προσευχή, διότι ἐδιδάχθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ Πάτερ ἡμῶν, διότι αἱ πρῶται λέξεις της ἀρχίζουν μὲ αὐτάς. Μὲ τὴν προσευχήν αὐτὴν δοξολογοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ παρακαλοῦμεν αὐτὸν δι' ὅλα, ὅσων ἔχομεν ἀνάγκην.

Ἡ Κυριακὴ προσευχή ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν προσφώνησιν, ἐξ αἰτήματα, καὶ τὸν ἐπίλογον ἢ δοξολογίαν καὶ εἶνε ἡ ἐξῆς:

Προσφώνησις: *Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.*

α') αἴτημα: *Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.*

β') αἴτημα: *Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.*

γ') αἴτημα: *Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.*

δ') αἴτημα: *Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.*

ε') αίτημα: *Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὥς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.*

ς') αίτημα: *Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.*

Ἐπίλογος ἢ δοξολογία: *Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.*

3. Σύντομος ἀνάπτυξις τῆς Κυριακῆς προσευχῆς.

Ἐπειδὴ ὅλοι εἴμεθα ἀδελφοὶ καὶ ἔχομεν κοινὸν Πατέρα τὸν Θεόν, προσφωνοῦμεν αὐτὸν πατέρα. Λέγομεν δὲ αὐτὸν οὐράνιον, διὰ τὸ νὰ δεῖξωμεν τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον του, ὅτι δὲν εὐρίσκεται μόνον εἰς τὴν γῆν, ὅπως ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου κυρίως κατοικεῖ καὶ ὅπου φῶς καὶ δικαιοσύνη ὑπάρχει καὶ ἐκεῖ διαμένουν τὰ λειτουργικὰ πνεύματα.

Μὲ τὸ πρῶτον αίτημα εὐχόμεθα νὰ εἶνε πάντοτε ἅγιον καὶ δοξασμένον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὰς καλὰς τῶν πράξεις καὶ τὴν πίστιν τῶν.

Μὲ τὸ δεύτερον αίτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία του, ἡ ὁποία εἶνε γεμάτη ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ πᾶσαν ἀρετὴν, νὰ παύσῃ δὲ νὰ βασιλεύῃ τὸ κακὸν καὶ ἡ ἀμαρτία.

Μὲ τὸ τέταρτον αίτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς δώσῃ τὸν ἄρτον τὸν ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ συντήρησιν τῆς ζωῆς μας. Ὅταν ζητοῦμεν ἄρτον, ἐννοοῦμεν καὶ τὰς λοιπὰς τροφάς, ἀλλὰ λέγομεν μόνον αὐτὸν διότι εἶνε ἡ σπουδαιότερα καὶ κυριωτέρα τροφή μας. Δὲν ζητοῦμεν δὲ σήμερον τὴν αὐριανὴν τροφήν μας, διὰ τὸ νὰ δεῖξωμεν ὅτι εἴμεθα ὀλιγαρχεῖς καὶ ὅτι δὲν ἀνησυχοῦμεν διὰ τὴν αὔριον, ἀφ' οὗ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ διὰ

τὰ πλάσματά του καὶ φροντίζει δι' ὅλα. Σοφώτατον εἶνε τὸ λαϊκὸν ρητὸν «Ἐχει ὁ Θεός».

Μὲ τὸ πέμπτον αἶτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ συγχωρῇ τὰ σφάλματά μας, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ συγχωρῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων πρὸς ἡμᾶς. Τὰ σφάλματα ἢ ἁμαρτήματα παριστάνονται εἰς τὴν προσευχὴν αὐτὴν ὡς ὀφειλήματα ἢ χρέος, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πληρωθοῦν. Σχετικῶς μὲ τὸ αἶτημα αὐτὸ ὠμίλησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀνηλεοῦς δούλου.

Καὶ τέλος μὲ τὸ ἕκτον αἶτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς προφυλάττῃ νὰ μὴ κάμνωμεν, ὡς ἄνθρωποι, ἁμαρτίας καὶ νὰ μὴ περιπίπτωμεν εἰς πειρασμόν, ὥστε νὰ γινώμεθα δοῦλοι τοῦ διαβόλου. Ὁ Θεὸς πολλάκις δοκιμάζει τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἐδοκίμασε τὸν Ἰώβ, τοῦ Ἀβραάμ, κ. τ. λ., ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα ἀδύνατοι καὶ εἶνε δύσκολον εἰς ἡμᾶς νὰ ὑπερνικῶμεν τὰς δοκιμασίας αὐτάς παρακαλοῦμεν αὐτὸν νὰ μὴ μᾶς δίδῃ τοιαύτας δοκιμασίας.

Μὲ τὸν ἐπίλογον τῆς Κυριακῆς προσευχῆς ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ Θεὸς μόνος εἶνε ἰκανὸς νὰ χαρίσῃ εἰς ἡμᾶς ὅλα αὐτὰ, διότι αὐτὸς εἶνε ὁ βασιλεὺς τοῦ κόσμου, αὐτὸς εἶνε ὁ μόνος δυνατός, αὐτὸς εἶνε ὁ δοξασμένος αἰωνίως. Αὐτὸς μόνος δύναται νὰ μᾶς δώσῃ ὅ,τι γνωρίζει ὅτι εἶνε ὠφέλιμον εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἡ δὲ λέξις «ἀμήν» εἰς τὸ τέλος τῆς προσευχῆς σημαίνει εἴθε νὰ γίνῃ, ἅς γίνουν ὅλα ὅσα μὲ τὴν προσευχὴν αὐτὴν ἠυχθήθημεν.

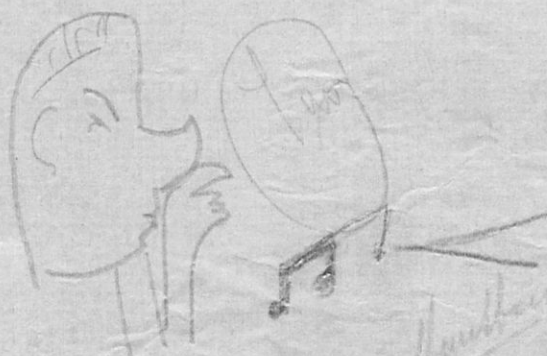
Ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς προσευχῆς ἔχομεν καὶ ἄλλας προσευχάς, ὕμνους καὶ ᾠδὰς πνευματικὰς διαφόρων θεοπνεύστων ἀνδρῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ

τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι εἶνε πνευματικαὶ παρακλήσεις, ἀναγκαῖαι καὶ χρησιμώταται εἰς τὰς διαφόρους ἱεράς ἀκολουθίας τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὑστερα ἀπ' ὅλα, ὅσα εἶπομεν ἀνωτέρω, ὀφείλομεν ὅχι μόνον ἐσωτερικῶς νὰ πιστεύωμεν καὶ ἐλπίζωμεν εἰς τὸν Θεόν καὶ νὰ ἀγαπῶμεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ νὰ δεικνύωμεν καὶ ἐξωτερικῶς τὴν σχέσιν μας καὶ τὴν κοινωνίαν μας πρὸς αὐτόν, μὲ τὸ νὰ λατρεύωμεν καὶ εὐλογῶμεν τὸ ὄνομά του εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς οἰκίας μας μὲ ὕμνους καὶ προσευχάς.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί λέγεται προσευχή; Πόσα εἶδη προσευχῆς ἔχομεν; Ποῦ γίνεται ἡ προσευχή; Πότε ἔχει ἀξίαν ἡ προσευχή; Ἀπάγγειλε τὴν Κυριακὴν προσευχήν; Ἀπὸ τί ἀποτελεῖται αὕτη; Ἐρμήνευσεν αὐτήν! Ποίας ἄλλας προσευχὰς καὶ ὕμνους ἔχομεν; Ποῖοι τοὺς ἔκαμαν;

ΤΕΛΟΣ

Handwritten signature or name, possibly 'Humbert'.

Stamboul

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΖΗΚΑΚΗ

Σειρά εὐμεθόδων βοηθητικῶν βιβλίων νέας ἐκδόσεως καὶ ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν τελευταίων Προγραμμάτων τοῦ Ὑπουργ. τῆς Παιδείας

ΤΑΞΕΙΣ Β' Γ' ΚΑΙ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Μιχαηλίδου Κλ. (Ἀρχιμανδρίτου) Ἱστορία Παλ. Διαθήκης	Ἀρχ.	7.50
» Ἱστορία Καινῆς Διαθήκης	»	7.50
Σακελλαρίδη Χριστ. Ἱστορία Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς γλῶσ-		
σαν ὁμαλήν	»	7.50
» Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης	»	7.50
Φιλικοῦ Δ. Γραμματικὴ διὰ τὴν Γ' καὶ Δ' τάξιν	»	7.50
Τεσσάρων διδασκάλων (Σμύρνης) Γραμματικὴ Γ' καὶ Δ' τάξ.	»	15.—
Σακελλαρίδη Χριστ. Ἀριθμητικαὶ Ἀσκήσεις διὰ τὴν Β'	»	6.50
» » » » » Γ'	»	6.50
» » » » » Δ'	»	6.50
Κουσιδὴ-Κονιδάκη Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλάδος	»	7.50
Χωροφᾶ Α. Θεοὶ καὶ Ἡρώες ἀρχαίων Ἑλλήνων	»	7.50
Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλάδος	»	8.—
Παπαθανασίου Ν. Ἱστορία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ	»	12.50
Σαρρῇ Ἰω. Γεωγραφία	» » » »	7.50
Ἀμοργινοῦ Ἰω. Ζωολογία	» » » »	12.50
Καστρονοῦ Ἰω. Φυτολογία	» » » »	10.—
» Ὀρυκτολογία	» » » »	7.50

ΤΑΞΕΙΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'

Καστρονοῦ Ἰω. Ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις	»	7.50
» Λειτουργικὴ	»	7.50
Μεταξᾶ Ν. Ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις	»	5.—
Μιχαηλίδου Κλ. (Ἀρχιμανδρίτου) Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία	»	8.—
Φιλικοῦ Δ. Γραμματικὴ Ε' καὶ ΣΤ' τάξ.	»	10.—
Τεσσάρων διδασκάλων (Σμύρνης) Γραμματικὴ Ε' καὶ ΣΤ'	»	20.—
Χωροφᾶ Α. Ἱστορία Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας διὰ τὴν Ε'	»	10.—
» Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος διὰ τὴν ΣΤ'	»	12.50
Σακελλαρίδη Χριστ. Ἀριθμητικαὶ ἀσκήσεις Ε' καὶ ΣΤ'	»	10.—
Ἀμοργινοῦ Ἰω. Ζωολογία	» » » »	12.50
Καστρονοῦ Ἰω. Φυτολογία	» » » »	10.—
» Ὀρυκτολογία	» » » »	7.50
Παπαθανασίου Ν. Φυσικὴ Πειραματικὴ	» » » »	20.—
» Χημεία	» » » »	7.50
Δράκου Σ. Πρακτικὴ Γεωμετρία	» » » »	10.—
Σαρρῇ Ἰω. Γεωγραφία	» » » »	15.—

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΧ. 1.50